

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

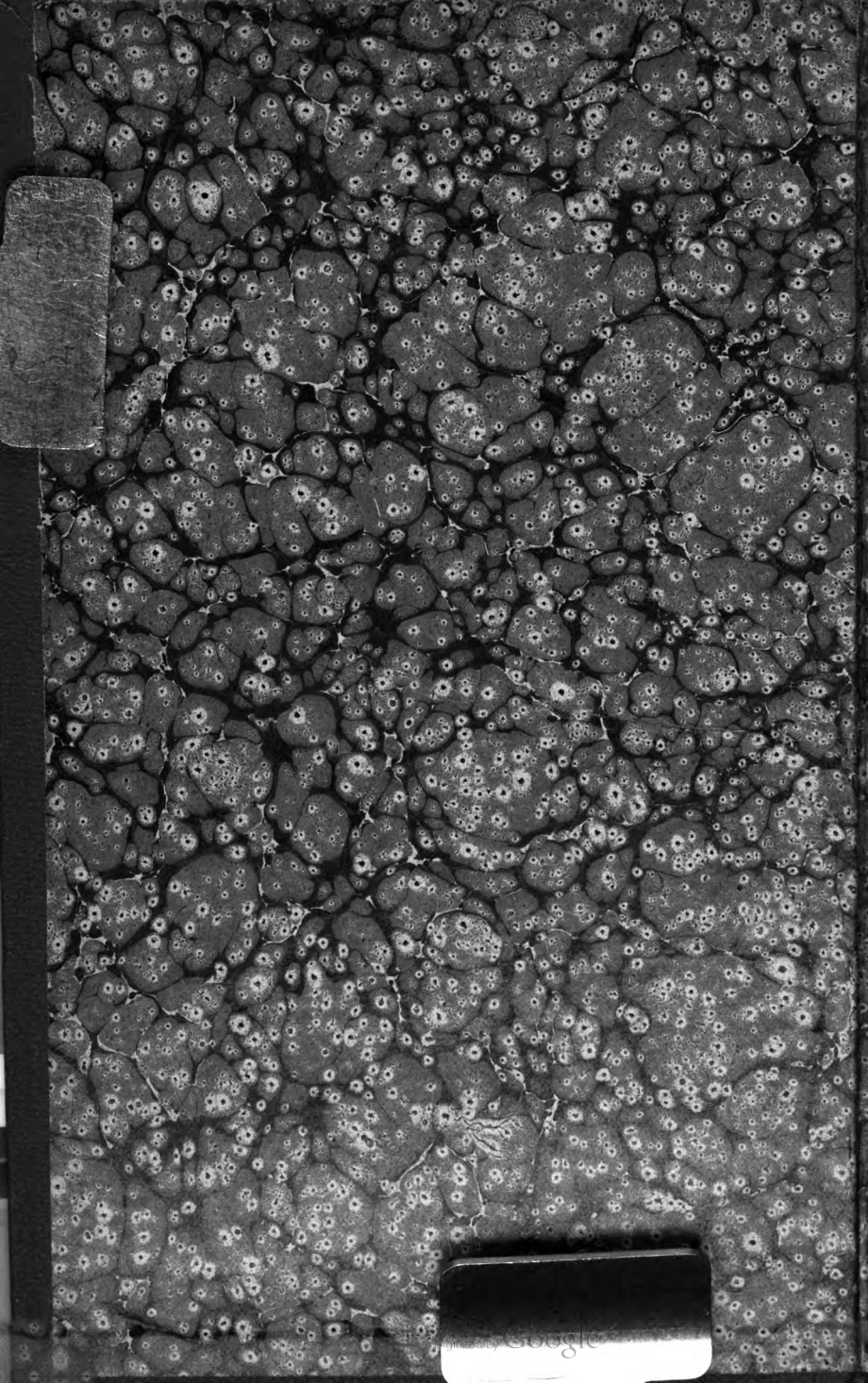
Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Digitized by Google

20.138

FACULTAD DE DERECHO
Biblioteca

**Ej. Consulta en Sala
Excluido de préstamo
(201)**

CAROLI FRID. CHRIST. WENCK

IVR. VTR. DOCTOR. ET PROF. LIPS.

O R A T I O

DE

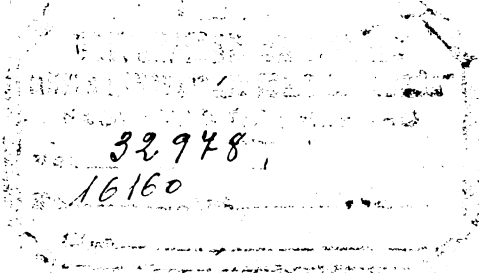
IVRIS NATVRAE IN STUDIO IVRIS

CIVILIS VSV NVNC SINE RATIONE

SPRETO

HABITA D. XXIV. MENS. MARTII ANNO MDCCCXIX.

NVNC EXCVRSIBVS QVIBVSDAM AVCTA

LIPSIAE MDCCCXXI.

SVMTIBVS FR. TR. MAERKER

"EXCLUDO DE PRESTAMO"

X-53-207853-4

FRIDER. GVILIELMO EHRENER.

R O S T

PROFESSORI LIPSIENSI ET SCHOLAE THOMANAE RECTORI

S. P. D.

CAROLVS FRIDERICVS CHRIST. WENCK.

Non miraberis profecto, *mi Rosti*, quod ab homine, quem disciplina *Tua* usum et privata et publica, immortalibus beneficiis *Tibi* devinxisti, videas nomini *Tuo* inscriptum libellum, qui sit nostrae necessitudinis leve monumentum: erectum praesertim eo anno, qui non modo ob muneris ad scholam Thomanam ante quinque lustra suscepti, sed

etiam ob matrimonii felicissimi eodem tempore contracti memoriam, auspiciatus *Tibi* est et vere κλιμακτηριός. Nosti meum erga *Te* animum: ego autem scio *Te* ita esse animatum, ut, quum multi olim iique celeberrimi scholarum magistri literarum deliciis a vitae usu rebusque agendis abduci se prorsus et segregari paterentur, *Tu* nec humani quidquam a *Te* alienum putares, nec tam *Tibi*, quam publicae rei vivendum esse arbitrare. Quo consilio muneris scholastico academicum adiunxisti, praecipue autem in eo elaborasti, ut scholam *Tibi* demandatam non modo conservares, sed ab antiquis quibus obsidebatur sordibus purgatam instaurares, et ad hodiernum literarum reique scholasticae florem accommodares: quod ita *Tibi* successit, ut

ii ipsi quibus nonnulla perficienda relinquuntur posteris, a *Tuo* Rectoratu novam scholae aeram sint inchoaturi. Quamvis igitur non fuisses indignatus, si quandam de interiori iure Romano disputationem nomine *Tuo* ornassem, (saepe enim inter nos de neglecto a philologis hodiernis iuris Romani et praecipue Pandectarum studio conquesti sumus, cui neglectui quam strenue *Tu* obviam eas, elegantissimae ad Plautum commentationes docent), sunt tamen haec quae *Tibi* offero omnia argumenti eius, quod a philosophia et studiorum recte ineundorum ratione depromptum, ingratum ac molestum *Tibi* esse non possit. Faxit Deus ut confirmata valetudine, non familiae tantum et amicis, sed scholae, quam promoves, sed civitati,

quam ingenii amoenitate ornas, sed patriae,
cui munerum publicorum fideles administros
praestas, sed orbi literario, quem et scriptis
doces, et magna iuvenum caterva, quorum
plurimi iam Musis egregie litant, auges,
quam diutissime conserveris. Vale.

Scr. Lipsiae d. XI. Maii A. MDCCCXXI.

Quod in omni artium ac disciplinarum genere, praesidiisque vitae humanae et praesertim civilis vel anquirendis vel aestimandis, accidisse animadvertimus, Auditores, ut aetas nostra, diversissimis commota studiis, aliud evitatura vitium, in contrarium aliud prona laberetur, id iurisprudentiae fata, a triginta et quod excurrit annis revolventes, novo eoque illustri argumento verum esse edocemur. Nam illud iuris naturae studium, a Pufendorffio, Thomasio et Wolfio excitatum et academiis donatum, quum non ita pridem philosophos et Iureconsultos paene omnes, tum nova Immanuelis Kantii doctrina, tum inauditis atque ingentibus Francorum motibus quasi abreptos, adeo cepisset, ut multi artem boni et aequi e sola ratione petendam, legum dominationem fugiendam, ac bonae menti vivendum esse clamarent, (quam scilicet pro conditionis diversitate aliam alius substituebat), id hodie a plurimis, abusum philosophiae, fractam legum atque morum auctorita-

A

tem, cadentemque inanibus commentis iurisprudentiam arguentibus, ita non tam negligi quam sperni videmus, ut valedicere nos iuri naturae agentium, et in legum scriptarum studio acquiescere iubeant. Qui quum artis nostrae principatum aliquem teneant, miram in modum diminutus est eorum Iureconsultorum numerus, qui in iure naturae, quod quidem vere ita dicatur, aut docendo aut scriptis illustrando, operam collocent, ut haud multum absit quin, ea disciplina, tota adempta jurisprudentiae, solis permissa philosophis videatur. Neque tamen in hoc silentio subsistunt adversarii, sed iidem philosophicam jurisprudentiae partem ut noxiam et inanem, neque dignam hominis liberalem doctrinam amantis studio reprehendunt; quodque octavo decimo post Christum natum seculo iurisprudentia, ut ipsi contendunt, aut nulla, aut admodum minuta incrementa ceperit; ejus rei causam in iure naturae diligenter cultò quaerunt: quippe quo factum sit, ut sedula interpretatione neglecta, praesertim in obscuriore legum sententia, suum quisque arbitrium, fictaeque aequitatis umbram sectaretur; longeque plures ratiocinando sibi placere, quam Cuiaciorum more, limpidiore iuris rivulos scrutari atque aperire cuperent. Itaque hoc quaecumque iuris naturae studium cane et angue peius fugiendum, historiae facem legibus admovendam, eiusque rei cum antiqua subsidia diligentius adhibenda, tum nova

sollicite anquirenda esse docent; in iis autem, quae hac inita ratione reperiantur iuris recentissimi praeceptis, artis ope connectendis, atque ad facta singula prudenter accommodandis, subsistendum esse Iureconsulto decernunt.

Cuius rei tam firma multos persuasio tenet, ut, quoniam paucillum philosophiae Iureconsultis, atque huic aetati condonandum esse intelligunt, pia quadam fraude, et quasi ludibundi, ipsi naturae, aliam artem substituant. Gustavus enim Hugo, huius doctrinae auctor, atque stator, cuius eximius, in historicam iurisprudentiae partem meritis lubentes assurgimus, disputationem de institutorum civilium causis varietate ac nexu cum diversa et populorum, et aetatum, et formarum imperii indole, post Vici, Montesquutii, Filangierii aliorumque non dissimiles conatus a se institutam, atque illam sane utilissimam, iuris naturae, quo eam, ornavit, nomine unice dignam videri professus est, asseclas hac in re et laudatores nactus non paucos. Carolus autem Ludovicus de Haller eo usque progreditur, ut in opere, virtutibus pariter ac vitis excellente, nec si quid recte divinamus, interituro, philosophiam atque historiam, misceat, vel, ut rectius dicam, historiam ipsam pro genuina philosophia venditet; originem quippe civitatum et imperii e mera imperantium potentia repetens, omnesque illius potentiae limites, nisi quos principum voluntas scripserit, inutiles,

ipsam vero, quam plerique adhibere solcant, conventionis normam iniustam esse dicitans. Quos tales viros philosophiae lumine destitutos dicere, et a meo pudore et a rerum veritate alienum est: incidisse autem in quosdam errores, quos, quo maior sit illorum auctoritas, eo magis agnosci ab omnibus et evitari intersit, pro officii ratione, pro veritatis, qua nihil sanctius nobis esse debet, amore, pronunciandum esse censeo. Nam ego hanc investigandi veri cupidinem aut nominum splendore atque admiratione corrumpi, aut invidiae, nescio cuius, sordibus, vanaeque gloriolae appetitu inquinari, non sum passus: eiusque rei fidem, si minus verbis apud alios impetrare potuero, firmissimam mea mihi praestabit conscientia.

Quapropter nihil putavi huic loco atque tempori accommodatius a me fieri posse, quam ut impugnatam juris naturae auctoritatem defenderem atque sustinerem. Nolite autem arbitrari, Commilitones Carissimi, (Vos enim, qui mea qualiacunque studia diutius nostis, Patres Academiae, ab huiusmodi suspitione pro Vestro erga me animo alienos esse spero atque confido) nolite, inquam, arbitrari, me quantum studii iuri naturae tribuendum putem, tantum difficili et arduae iuris scripti cognitioni detrahendum ducere, vel tale ius naturae somnare, quod aut solum, aut cum paucis aliis praesidiis coniunctum, ad Iureconsultum informandum sufficiat. Nam quemadmodum gu-

bernatores navium siderum astrorumque ordinem, aut acus magneticae usum ignorantes, ingenti periculo, sine duce certo circumacti, altum pererant; iidem tamen, ut cum maxime, non coelum, non acum intueri, sed cum vento atque undis conflictari, saxa, scopulos, vada, quin belluas etiam marinas explorare ac fugere debent, ne, licet recto currentes itinere, subito casu obruantur: ita iuris consulti, si qui iure naturae destituantur, in immenso aliarum super alias acervatarum legum Oceano oppressi, id quod iustum sit nec scientes nec perpetuo, sed interdum tantum et ignari, et, quemadmodum Ulysses Ithacam, post diuturnum errorem dormientes assequuntur; iidem vero, si iuri naturae totos se dediderint, Icaro quidam aut Phaëthonti similes, tenerariis excidunt ausis, atque ad eosdem, quos contemserant, scopulos violenter allisi, foedum patiuntur naufragium.

Meam igitur

*de iuris naturae in studio iuris civilis usu,
nunc sine ratione spreto*

orationem, ut Vos, Rector Academiae Magnifice (etc. etc.) eadem, quam alias expertus sum, benevolentia audialis, enixe oro rogoque. Quamvis enim, a mea tenuitate alienum sit proferre quidquam, quod, sive in iudicando subtilitatem, sive in inveniendō ubertatem, sive in dicendo facundiam respiciatis, tanto praestantissimorum virorum consensu dignum videatur; tamen si semina quaedam et quasi fo-

fructus veri, horum quibus nostra studia dicamus, ornatissimorum iuvenum animis iniecerō, facile me impetraturum confido, ut non tam subacti iudicii severitatem, quam consilio, quo haec a me disseruntur nixam indulgentiam verbis meis adhibeatis.

Sed quum de ipsa notione iuris naturae nondum hodie sopita sit contentio, aut tenebrae orationem obsidebunt, aut haec mihi a Vobis, Auditores, venia concedenda erit, ut ante omnia quae mihi ea de re sedeat sententia, non illa nova vel ante hunc diem inaudita, paucis verbis declarem. Nam mihi quidem ius naturae neque prorsus coalescere cum morum disciplina, neque vero ab hac plane secerni et dirimi, longe autem minus universa quadam institutorum plerisque gentibus communium, qualem olim Wolffius exhibuit, descriptione absolvi videtur; sed comprehendere ipsius notionis iusti iniustique enucleationem, primaque totius iuris stamina: ut scilicet intelligatur, quid hominibus ex universa rationis lege spectatis, naturaeque accommodate, id est socialiter, viventibus, omittendum sit, ne a communi atque summo humanitatis fine alter alterum prohibeat, quaeque sit adversus eum, qui tale quid committat, rationi consentanea defensio. Verum enim vero quod ex universa hominis notione verum, id pro singulorum hominum diversa indole eventorumque copia, ad nullos calculos exigenda, falsum

nonnunquam apparet; omninoque varia sunt et in ipso in quo currimus virtutis et honestatis stadio singulis aut excolenda aut eligenda, quibus ad summum finem contendamus consilia atque praesidia; ut quousque externa illa iuris lege utamur, aut quantum contra eius rigorem, salva summorum bonorum integritate, indulgendum aliis censeamus, honesto uniuscuiusque arbitrio committendum sit. Quare nunquam ipsum iuris praeceptum disciplinae morum, interdum usus iurium honestati repugnat; quemadmodum omnes scimus bonae mentis, qua ad Dei similitudinem evehimur, et cupiditatum, quarum plerasque cum animantibus communes habemus, conflictus subinde oriri gravissimos. Quos non externa iuris lege temperamus ac moderamur, subsidium adversus aliorum proterviam, non contra propriam cuique imbecillitatem ferente, sed interna honesti regula, divinitus mentibus nostris insita. Neque enim ea est iuris illius externi ratio, qua perpetuus quidam virtutis et honestatis ordo firmetur et vi adhibita sustineatur: quo ipso omnis cum libertate virtutis et honestatis cogitatio everteretur: sed qua contra impetus aliorum nefarios atque cruentos, quicumque convenienter humanitati vivunt, defendantur.

Sed quoniam temporis ad dicendum dati angustia prohibet, quominus uberius hoc argumentum persequar, atque ea omnia expromam, quibus adversus multas multorum reprehensiones de-

fendi ista iuris naturae notio illustrarique videatur, magnopere a Vobis peto, Auditores, ut quicquid ea in re dissentiendum putetis, id mihi nunc atque huic dici condonetis, meque iam disserentem de usu eius, quod modo delineavi, iuris naturae, ita audiatis, quasi iecto foedere unam eandemque notionem recepissemus.

Nam illud quidem gravissimum mihi videtur e iure naturae in iuris civilis, id est a legumlatoribus scripti, studia redundare commodum, quod ex illo omnem disciplinae nostrae dignitatem et praestantiam censere atque aestimare valeamus. Multorum enim in haec studia contentus excitatur, odium acuitur, quod legum scriptarum verbis, ut glebae, adscripti, humi repere, alienae auctoritati mancipare, nihil de nobis sapere, aut observatione naturae discere, nihil ingenio, nihil meditationi, nihil sensui nativo, omnia memoriae committere, et, ut cum Bacone loquar, tamquam e vinculis sermocinari videamur, unde ingenii vires frangi atque hebetari, animum adeo a rerum divinarum cura arceri atque avocari iactitant. Quodsi eam omnes sectarentur iurisprudentiam, quam sapienter veteres divinarum humanarumque rerum notitia inniti docuerunt, nihil haberet quo sese defenderet ista adversariorum calumnia. Sed postquam aliorum in solo iure naturae habitantium inscitia et intemperies, aliorum liticulis et negotiis immersorum barbaries et ho-

ludo, causam communem turpiter prodidit, cedere disciplina nostra aliis interna quadam dignitate et praestantia non sine specie quadam veri perhibetur. Verum enim vero contemplamini, Auditores, aeternas iusti iniustique leges, sine quibus vita nostra servari, societates iniri, condi civitates, distribui ac defendi dominia nullo modo possunt, quae hominem ab illa agresti et solitaria vita deductum, atque emollitum, metuposito sui similibus consuescere iusserunt, quibus artium omnium ac literarum ornamenta, quibus vitae et publicae et privatae oblectamenta debemus: considerate cultiorum gentium atque aetatum in maxima institutorum et opinionum, praecipue autem formarum defendendi iuris varietate, mirum et paene incredibilem de summis iuris praeceptis consensum, eaque perpendite non tam hominum arbitriis, quam necessitatis communi quodam sensu ita evenisse: reputate Vobiscum quales absque legum et institutorum civilium ordine futuri casemus, cum autem ordinem totum se ad illas iusti et iniusti leges componere: ac facile mihi concedetis, non sine ratione veteres Cererem Legiferam, tanquam primam iuris inter mortales nunciam, in ipsis mysteriis Eleusiniis coluisse; neque iurisprudentiae, quae et diversi iuris causas fontesque aperiat, et eiusdem ad summa principia revocati constantiam et quasi concentum demonstrat, ullam facile artem aut dignitate, aut utilitate, aut antiquitate esse

praeferebam. Quodsi quidam arbitriis hominum conveli et infirmari summas iusti iniquae regulas; neque omnino usquam ad disciplinae formam leges conditas, sed conditis illis et moribus stabilito iure disciplinam inventam esse nobis obstrepant, commune hoc iurisprudenciae accidit cum theologia: (multa enim religioni divinitus ad nos delatae arbitria hominum et superstitio admiscuere, multa audaces aliorum impetus detraxere, de quibus antequam a theologis subtiliter disputaretur atque decerneretur, dulce atque aeternum religionis beneficium fractos hominum animos beavit): commune etiam est eum ea pulchri disciplina ad quam artis opera exigere atque examinare solemus, quam et recentiorum ipso artium exercitio, et ab artificibus saepe aut neglectam aut depravatam esse, omnes profiteantur: commune denique est cum omnibus literarum partibus, quae in sensu quodam aut appetitu humano sive origine et natura sua effluendo, sive ad summas rationis leges revocando, versantur. Verum quum ea sit literarum recte cultarum virtus atque natura, ut neque ab usu vitae prorsus segregemur, ac dirimamur, neque hominum, omninoque rerum externarum incipia evadamus, coeca mihi videtur ac lumine suo destituta iurisprudencia, quae a iusti iniustique notionibus explicandis et diligenter ponderandis absteat: coecus et fere superstitiosus in iis, qui ius naturae vilipendunt, iurispru-

dentiae ipsius amor atque admiratio. Nam si ius omne aut solis principum magistratuumque imperiis formetur, aut nescio quo naturae stimulo, plantarum lapidumque more, oriatur, ut nihil in eo necessarium, nihil commune omnibus gentibus ac populis, nihil firmum ac stabile videatur, quod nullas neque in physica, neque in metaphysica radices agat, honestum autem et ad morum disciplinam informatum hominem origine sua magnopere offendat, vix dignum totius vitae studio putaverim. Sin firma et immutabilis iusti imago in formas sese diversissimas insinuarit, ut, quemadmodum religionis solatium, abscondi nonnunquam et depravari, non adimi atque auferri aut singulis populis aut humano generi potuerit, nulli provincia nostra splendore cedit et praestantia, quum nobis Palladii cuiusdam sui tutelam genus humanum commisisse, eiusque aut fideliter aut negligenter administratae rationem aliquando exacturum esse videatur. Quo munere quomodo quis possit a vera humanitate removeri, neutiquam intelligo: sed quemadmodum verissime in proverbio dicimus: *nullum esse artis osorem nisi ignorantem*, ita contemptus iurisprudentiae, si quis in aliorum studiorum asseclis compareat, ignorantiae, sin iis ipsis qui se Iureconsultos profitentur inhaereat, aut rationi studiorum male inita, aut naturae et voluntatis vitio tribuendus est.

Sed alius est in studio iuris civilis iuris na-

turae usus, quem quanto apertius negant adversarii, tanto fortius mihi defendendum puto. Legum enim scriptarum et sanctitas et necessitas a nemine rectius coli atque agnosci potest, quam qui paucas sed gravissimas iuris naturae leges recte intellexerit. Nam quod multi aut malevoli obtreccant, aut ignorantes praesumunt, jura de iure naturae disputari, ut quicquid sit civilium institutorum, quorum necessitas e summo iuris principio confestim demonstrari nequeat, id dubiae auctoritatis atque infirmum statuamus, hoc adeo a nostra certe qualicumque opinione alienum est, ut ex ipsa principiorum iusti et iniusti natura apparere videatur, sola illa ad instruendam et ornandam hanc civilem societatem neququam sufficere, sed illis quasi fundamentis superstruenda esse aedificia, pro diversa coeli atque aëris, populorum, aetatum, vivendique praesidiorum conditione diversa. Etenim quum in prohibendo consistat iuris naturae ambitus, prohibeat autem ea, quibus commissis dignam homine vitam cum aliis agere nullo modo queamus, quumque defensionis necessariae fines atque modum comprehendat, limites quidem singulis hominibus intra quos se contineant satis accuratos scribit, sed quid intra illos aut singulis hominibus agendum, aut ad constituendam civitatem utile et necessarium sit, nullo modo docet. Nullius igitur instituti imaginem quae esse debeat ius naturae proponit: quorum omnium aut necessitas

aut utilitas ex hominum civitatumque indole demonstranda est, ut, si de jure quaerás, illud unum, quemadmodum non debeant componi, possis decernere. Unde intelligitis ipsi, Auditores, regnorum formas, poenarum modum, conventionum species et cautelas, matrimoniorum omninoque familiarum vincula, iudiciorum et civilium et criminalium ordinem, quæque sunt eius generis alia innumera, diversissimis rationibus posse constitui, quarum unaquæque iuri naturæ prorsus sit consentanea. Itaque paucissimæ sunt iuris naturæ leges, totius vitæ civilis primordia et quasi incunabula: quæ quum in æquabilitate potissimum consistant, non ea quam novarum rerum cupidi somniant, sed sine qua certa ac perpetua actionum norma esse non potest, intra iusti iustique fines magnus sese legumlatoris sapientiæ aperit campus, in quo si se continuerit, nihil amplius ratione iuris exigemus, (nam de salute publica, quatenus aliis præter iustitiam fundamentis nititur, aliena est ab hoc loco disputatio) quam ut, quæ sint constituta, æquabiliter ac severa fide iudicandis omnium civium factis adhibeantur. Ipsa etiam iuris naturæ disciplina paucissimis præceptis absolvitur: sed iis accuratissime enucleandis; regundisque iusti et iniusti in nonnullorum institutorum civilium ordine finibus, et incundior redditur et fructuosior. Quæ omnia si Vobis consentientibus dixi, fateamini, Audi-

tores, auctoritatem legum aut consuetudinum iure naturae recte intellecto non modo non infirmari, sed etiam stabiliri. Nam si qualia esse debeant civitatum instituta non affirmare sed negare iure naturae discimus, nunquam ut absolutum omnia civilis sapientiae penum illud venerabimur, neque de singulis legum placitis ita decernere sustinebimus, ut quidquid iuri naturae incognitum, idem iniustum imo inhonestum statuamus. Admirabimur potius gratique praedicabimus sapientiam divinam, quae naturam humanam ita informarit, ut praesidia vitae et ornamenta partim ipsa sibi inveniret, moribusque, quae sunt iuris primordia, defenderet, partim a legumlatoribus, Dei inter mortales interpretibus, tradita ac custodita acciperet: quumque plura illa sint quam quae constituto iure comprehendantur, illum laudis fastigium attigisse iudicabimus, qui omnibus prospiciens aeternum iuris ordinem nunquam turbaverit. Atque ita legum sapienter conditarum, usu firmatarum, auctoritati longe melius consuli videtur, quam si aut cum Hugone absolutae iuris normae eam demum civitatem, in quam totum genus humanum coierit, aptam, interim quicquid magistratus principesque iubeant iustum esse doceamus: (hoc enim cum per se absonum est et a natura humana alienum, tum ad resistendum magis quam ad obediendum invitat;) aut cum Hallero fundamenta legum et civitatum in sola principum po-

tentia quaeramus, quae per se fragilis et caduca, non creat aeternam iuris regulam, sed ad illam sese accommodando defenditur ac sustinetur. Quodsi iustum principum imperium esse negamus, nisi quod aut ortum conventionem sit, aut ita ratione temperatum, ut quasi ex conventionem principes atque subditi inter se agere videantur, non faces atque tela eversoribus civitatum ministramus, (neque enim ulla veritatis portio est, qua non in hominum perniciem aliquando abusa sit quorundam insania,) sed quod origine infinitum imo violentum est, id ad iuris praecepta exigimus, quidque et principi et subditis ut rationem sequi videantur agendum sit, verissima imagine docemus: neque vero negamus, esse huius pacti, inter principem atque subditos positi magis quam initi, proprias quasdam et peculiare conditiones, quibus ab arbitriis singulorum, quae in pactis sunt maxima, universa civitas defendatur.

Sed ne benevolentia Vestra abutar, Auditores, patiamini, ut paucis verbis tertium idque gravissimum emolumentum attingam, quod e iuris naturae studio percipiunt, quotquot civili iuri severam navant operam. Ea enim est generis humani indoles atque natura, ut non semper inhaereat iisdem notionibus et placitis, sed mutato per seculorum decursum ingenio, nunc propius ad veritatem accedat, nunc longius ab eadem removeatur. Quod in iudicio de iusti iniustique finibus ferendo

evenisse, variarum gentium et aetatum leges atque instituta inter se comparantes animadvertimus: alia enim, quae olim iusta atque adeo necessaria credebantur, hodie ut iniusta et noxia reiicimus: alia, quae non ita pridem iniusta fere omnes et indigna cultioribus populis clamabant, nunc defensores et laudatores non paucos reperiunt. At quum hoc sit sapientiae et literarum beneficium, ut fontes errorum patefiant, utque ab iis, si qui temporum conditione mitantur, nonnulli certe veritatis ad posteros propagatores immunes se liberosque praestent, maxima est iuris naturae virtus, quod eius ope certum atque firmum de legibus et institutis civilibus iudicium feramus: non ut quid noxium, quid salutare sit decernamus, (eam enim quaestionem, si limitibus non circumscripta proponatur, a iure naturae alienam esse modo diximus), sed ut, si quid utile ac salutare aut nunc videatur, aut habitum fuerit aliquando, id ante omnia num iustum sit, secundum perfectiorem eius notionis intellectum, examine-
mus. Neque enim facile superest, qui hodie contendat, salutem publicam absque iustitia posse promoveri, negetque eos aut pravos et cupidos, aut ignavos et imbecillos esse, qui iniustis praesidiis civitatibus consuli posse opinentur. Iam in iudicio de singulis iuris scripti placitis ferendo, mirum in modum aut fluctuant aut rationi ac sensui communi adversantur, quicumque sunt iuris naturae inimici. Quod vel uno Hugonis exemplo probasse sufficiat.

Is enim illi quem supra commemoravi gubernatori siderum ignaro similis, iniuriam omnem nescio qua populorum clade aut superstitione aliquando sancitam, (servitutem puta, quaestiones per tormenta, novas tabulas, et si quae sunt huius generis alia,) iustam declarat, et cum ratione neutiquam pugnantem; vicissim ea quae cultiores gentes et veteris et recentioris aevi unanimi consensu recepere, in quibus institutis omnes firmissima civitatum fundamenta agnoscimus, ut absque iis vix homines nos esse posse censeamus, matrimoniorum, dominiorum inter singulos cives distributorum, conventionum sanctitatem, admirabili quadam ad dissentiendum inclinatione, non modo non necessaria, sed noxia adeo, saltem dubiae utilitatis esse pronunciat. At qui e iure naturae certam atque aeternam iusti iniustique regulam petierit, in originem atque fontes singulorum institutorum inquit, quidque in iis e communi rationis ac iustitiae praecepto, quid propter peculiare civitatum causas necessarium, quid e legislatoris arbitrio et voluntate profectum sit, accurate discernit, neque unquam eo se abripi patitur, ut populorum principumque placitis ius ex iniuria fieri profiteatur. Quod si fieri ullo modo posset, eadem ratione, quemadmodum egregius omnis sapientiae magister Tullius docet, boni et mali, veri atque falsi notiones, stultorum suffragiis everterentur ac permutarentur. Et

B

quamvis illa quam modo propugnavi legum principumque auctoritas exigit, ut iniustis etiam legibus, quid? quod ipsis tyranni iussibus, quatenus salva conscientia fieri possit, obediamus; quamvis iudicum et causidicorum omnino non sit disputare de legibus, ratio tamen eius rei non in mutabili iusti natura, sed in institutorum civilium ordine quaerenda est, quem conservari atque defendi adeo omnium interest, ut iniuriam aliquando ferre, quam illum denegato obsequio in periculum vocare, longe praestet. Quum praesertim, pro conditionis humanae imbecillitate fieri nullo modo possit, ut honesti, iusti, pulchri, aliasque similes notiones, rebus ipsis et factis absolvamus atque repraesentemus: sed si quid in suo genere summum mentis oculis intueamur, ad id pro viribus quisque suis, ita tamen confedamus, nunquam ut prorsus consecuti videamur. In quo ipso magno pere iuvat legumlatores eorum Iureconsultorum opera, qui de scripti iuris auctoritate nihil detrahentes, nihilominus quicquid in eo aut pugnare cum iustitia, aut ad illam plenius asequendam, stabiliendamque omnino salutem publicam deesse videatur, sollicite quaerunt, idque sibi munus a civibus, a principibus, a gentibus, ab humano denique genere demandatum esse statuunt.

Quodsi iis quae hucusque primas magis lineas ducendo, quam accurate singula perscquendo disseruimus paucillum veritatis inest, etiam atque

etiam admonendi mihi estis, Commilitones carissimi, ut qui liberalium studiorum vere amantes non quotidiani tantum victus cupidi, qui iusti legum vindices non aeseclae superstitiosi, qui verae doctrinae ad posteros propagatores, non rabulae et leguleii esse velitis, ea in philosophiae castris stipendia mereamini, quae idoneum Themidos satellitem orient atque deceant. Quae res quum sit hoc tempore sane difficilis, habet hoc Lipsia nostra in aliis bonis proprium ac peculiare, quod philosophiae studia impigre colit atque persequitur, neque tamen unquam novis imberbium philosophorum decretis adeo sese dedit atque mancipat, ut exinde aliis literis, quarum salus a philosophia pendet, periculi quidquam aut damni oriatur. Itaque nunquam defuerunt in hac academia, qui philosophiam cum iurisprudencia recte coniungentes, egregio adolescentibus exemplo praeirent. Nam ne de Christiano Thomasio, communi totius Germaniae praeceptore, sed paucorum hominum nequitia nobis erepto dicam, neve aut quorum nomina tempus obliteravit, aut quos vivos pudor monstrari vetat, commemorem, ea fuit olim in Theophilo Gerhardo Titio, gravissimo viro, vis ingenii a philosophia culti, doctrinaeque uberrimae praestantia, ut nisi longiorem ipsi vitam fata denegassent, ad summorum hominum gloriam adspirare potuisse videatur. Recentiore autem aetate Ioannes Georgius Sam-

metus docendo magis quam scribendo ita de iure et naturae et scripto erat meritis, ut quamvis temporis illius et conditionis suae variis difficultatibus premeretur, ex ingente tamen auditorum numero, quorum multos ad summa in variis civitatibus munera evocatos ipse videret, fere singuli cum gratam praeceptoris memoriam perpetuo retinerent, tum ab illo sese non modo ad discendum laboriose, sed etiam ad meditandam subtiliter invitatos imo vero provocatos esse faterentur. Praeterea quid Michaelis Henrici Griebneri, quid Caroli Ottonis Rechenbergii, quid Ioannis Theophili Segeri, quid Godefredi Mascovii, quid praesertim Caroli Ferdinandi Hommelii operibus; sive in disputando sollertiam et subtilitatem, sive iusti atque iniusti sensum verissimum, sive doctrinae liberalis largam copiam spectetis, suavius atque utilius est? — Quos inter Tu quoque mihi referendus es, cuius virtutem plerique qui huius solennitatis testes adsunt conspiciere atque admirari potuere, Christiane Daniel Erharde!, cuius scripta singula alacre ac indefessum veritatis et iustitiae studium, nullius auctoritate corrampendum, ingenuumque omnis humanitatis amorem spirant, cuius e schola quisquis non esset a natura hebes, sinceris scientiae ac iudicii dotibus locupletior, veri, iusti, pulcri amantior, masculae iurisprudentiae assecla fidelior exiit: cuius, de me quoque egregio meriti, dum in hoc sanctissimo

Themidos penetrali piam recolo memoriam, videor mihi voce illa compellari dulcedinis plena, qua toties hi ipsi parietes personuere, deque officii quod publice suscipio sanctitate admoneri.

Etenim quod ante plures annos in me delatum est, iurisprudentiam in hac academia extraordinem profitendi munus, id administratum hucusque quantum in me fuit fideliter, hodie non sine pia grati animi declaratione auspico. Ac primum Vobis, disertissimi Antecessores, Illustris Iureconsultorum Ordinis Assessores gravissimi, quorum honorifico de meis qualibuscunque studiis iudicio et nuper voti particeps sum factus, et multa alia debeo vitae meae ornamenta, sinceram ago gratias, sancteque Vobis spondeo, me in praeclara non modo defunctorum, sed cum maxime vivorum, mihi paulo ante praeceptorum, exempla intuendo, quotidie esse in id elaboraturum, ne indignum provincia sua commendasse videamini. Tum Sapientissimos Regis Amicos, quorum egregia consilia res nostrae reguntur, ita velim de me meoque animo iudicare, ut quam grave sit hoc in una quae superest patriae academia iuventutem docendi munus, probe me intelligere statuam, et si quando vires officio parum sufficere videantur, de voluntatis saltem meae integritate ne dubitent.

Denique Ei gratiae agendae sunt ad Quem quidquid singulis nostrum, quidquid academiae, quidquid Saxoniae superest boni, tamquam ad verissimum iustitiae, pietatis, sapientiae fontem referimus, *Fridérico Augusta, Optimo patriae Parenti*. Cui si laudem atque gloriam vel sine imperio, fidem vel absque iurandi religione non modo deberi sed etiam praestari dico, illud dico, quod nemo Vestrum est, Auditores, quin sentiat. Itaque dum iterata vice Regi Clementissimo meam fidem obstringo, summam numen ardentissimis imploro precibus, ut tam salutarem, tam caram, tam decoram laureis nullo sanguine partis, tam ornatam cara Uxoris fide, Filiae obsequiis, Fratrum atque Sororum concorde gratia, Principum iuventutis, quas veras patriae delicias rectissime dixeris, virtutibus senectutem, Saxoniae nostrae quam diutissime salvam sospitemque conservare velit.

Iam quum ad summam orationis meae partem pervenerim, temperare mihi non possum, quin Vobis omnibus, qui in huius solennitatis communionem venire non estis aspernati, Tibi praesertim, Rector Academiae Magnifice, Fautor multis nominibus colende, Vobisque Patres academiae gravissimi, pro novo Vestrae erga me benevolentiae pignore animum declarem obstrictissimum, simulque a Vobis magnopere

petam atque contendam, velitis, quo me inde ab adolescentia prosecuti estis amore et studio, eodem me measque res perpetuo augere atque ornare.

Vos etiam, Ornatissimi Commilitones, ita de me quemadmodum hucusque statuite, neque arbitramini, unquam me ullis humanitatis officiis, quibus honesta consilia Vestra maturare possim, defuturum. Haec enim est eius quod modo auspiciatus sum muneris ratio, ut ornamenta sat multa, laudem non mediocrem admittat, veras autem delicias non habeat, nisi quae a virtutibus Vestris, a profectibus, ab amore denique Vestro offerantur.

Faxit igitur Deus Optimus Maximus ut nunquam nobis desint iuvenes, qui et nos diligere et a nobis diligi cupiant, nunquam academiae quorum in gremio suo, tanquam in fidelissimae matris sinu, enutritorum, virtute et laudibus gloriatur, nunquam patriae quos summis muneribus laetabunda praeficiat! Faxit Deus ut huius academiae, antiqui bonarum literarum et artium domicilii, splendor atque ornamenta, perpetuo non modo non diminuantur, sed crescant etiam atque augeantur!

EXCURSUS I.

*De restauratione politicae a Carolo Ludovico
de Haller tentata.*

Si laude atque admiratione digni iudicantur, qui, quum inventores veri sibi videntur, eius quasi sacerdotio vitam omnem, omnia studia impendunt, praesertim ea aetate, qua multi veritatem suis e commodis et cupiditatibus metiri, et quaecumque his adversentur pertinaciter aut ignorare aut negare deprehenduntur: non erat profecto quod multorum opprobriis et contumeliis peteretur Carolus Ludovicus de Haller, qui, de civitatum originibus et forma veriore, ut ipsi videtur, doctrinam, cum communi opinioni, quam falsam et pestiferam statuit, magna fiducia, multisque usus orationis acuminibus et ignibus, opposuit. Nos certe insigni quam hic scriptor spirat veritatis amore et erga Deum pietate, copiis etiam doctrinae non vulgaris cum accurato naturae humanae studio coniunctae, ita sumus delectati, ut et

compendiarium *), et maius opus **) quotidie fere evolveremus, neque ullis adversariorum calumniis nobis eripi pateremur. Nemo enim idoneus arbiter negabit vim quandam ingenii et eloquentiae inesse his libris, quae etiam dissentientem erudiat; de imperio autem in universum, tum de variis eiusdem speciebus, et conservandarum civitatum praesidiis, multa esse egregie et ita disputata, ut non ex scholae umbra, sed ex usu vitae prodiisse, facile agnoscas. Quae quidem virtutes adeo hunc librum nostris aequalibus commendarunt, ut, quamvis vituperatus a multis, nondum absolutus, denuo esset literis imprimendus ***).

Neque tamen ita sumus huius auctoris admiratione abrepti, ut fundamenta operis †) minus firmiter iacta non agnoscamus. Nam quemadmo-

*) *Håndbuch der allgemeinen Staatenkunde, des darauf gegründeten Staatsrechts, und der allgemeinen Staatsklugheit, nach den Gesetzen der Natur.* Winterthur 1808. 8.

**) *Restauration der Staats-Wissenschaft, oder Theorie des natürlich-geselligen Zustandes, der Chimäre des künstlich bürgerlichen entgegengesetzt.* 8.; cuius operis ab anno 1816. quatuor volumina prodire Winterthurii. Imo iterata est nuperrime primi voluminis editio; sed quoniam levissimas experta est vel mutationes vel additiones, priora exempla sequor.

***) Cf. acuta multa de Hallero disputantem Fridericum Ancillon über Staatswissenschaft, (Berol. 1810.) p. 15 — 28. Recentissimus de hoc argumento scriptor, Carolus Salomo Zachariae, (Vierzig Bücher vom Staate, Stuttg. et Tub. 1820.) titulos quidem operum Hallerianorum allegat T. I. p. 166. 175. 236., sed ita ut iis ipse usus esse non videatur, quod sane dolendum.

†) Reperiuntur praecipue in dem Håndbuche §. 9 — 15. p. 30 — 46., et operis maioris T. I. p. 324 — 478.

domum nimis est in describendo falsae, quam dicit, philosophiae, praesertim quoad motus Francogallicos effectu *), ac pietate sua, ut est huius aetatis, nonnunquam ad superstitionis et mysticismi **) vitia abripitur, ita quod omne imperium potentia miti contendit, siquidem physice intelligit, pleonasmum sapit: — adeo enim sine potentia imperium cogitari non potest, ut in omnes quae unquam propositae sunt imperii definitiones, potentiae nota recepta sit: — sin ad ethicen refert, ipsis huius principis repugnat, quum e potentia hominum, fragili et caduca, actionum leges aeternae et necessariae, quales ratio postulat, derivari nullo modo possint. Et quamvis ut hoc imperii fundamentum defendat Hallerus, multa ingeniose disputet, de parentum et liberorum, divitum et pauperum inter se rationibus, deque ea humiliorum conditione, qua ad obsequium potentioribus praestandum sponte ferantur, illud quidem probat, quod vix indigebat probatione, imperium omne cum potentia debere esse con-

*) Handbuch §. 4 — 7. p: 10 — 23. Restaur. T. I. p. 76 — 265.

**) Quod ex omni operis indole iam antea divinabamus, id nuper evenit. Quarto volumine, quo de theocratia noster exponit, non modo fidei catholicae, sed Papismi apertum agit defensorem, ipse evangelicae fidei addictus. Sed ita omnem Pontificii imperii labem, imo rerum gestarum certissimam memoriam ignorat, Stollbergio duce confusus, ut haec pars operis, cui ipse plurimum tribuit, longe infirmissima videatur. Quam a consilio meo remotiorem non amplius excitabo; sed ad cognoscenda doctrinae Hallerianae consecraria, multum attinet legi ab his, quos priorum voluminum pietas et fiducia ceperat.

iunctam, minime vero hoc, in quocardo versatur disputationis, solam per se potentiam iustam firmamque esse imperii causam. Quae doctrina quum omne tollat iusti iniustique imperii discrimen, non libentius M. Aurelio, quam Neroni, pari fide Attilae et Friderico Augusto obsequi nos iubet; eadem vero excitat, ut non minus his generis humani deliciis, quam illis orbis terrarum flagellis resistamus, atque adversemur. Et enim si hic est perpetuus et a summo numine constitutus ordo, ut potentissimus quisque imperet*), admittenda est cum Hallero, non vituperanda, omnium ad summam potentiam consequendam aemulatio**), neque puniendi sunt qui regiam fastigium affectant; qui, si modo potentiam regia maiorem favente fortuna consecuti fuerint, iuste imperabunt!! legi autem naturae morem gerunt, quae iubet unumquemque in eo elaborare, ut sortem suam meliorem reddat et liberio-rem! En omnium de summa potestate contentionem!

*) „Das ist ewige unabänderliche Ordnung Gottes, daß der Mächtigere herrsche, herrschen müsse, und immer herrschen werde.“ Restaur. T. I. p. 361. Cf. Handb. §. 10. p. 33.

**) „Unabhängigkeit ist im religiösen Sinne ein Segen, oder eine Gnade Gottes. Zu ihrem möglichen Besitz ist zwar jeder Mensch berechtigt, aber sie kann, wie alle selteneren Glücksgüter, nur von sehr wenigen erreicht werden. Der erste Mensch mußte sie nothwendig besitzen, und allen späteren kömmt sie noch heut zu Tage zu, wenn sie entweder vacante Länder occupiren, und unabhängig behaupten können, oder bereits innegehabte verträglich erwerben, oder sich selbst von aller persönlichen und dñglichen Verpflichtung zu befreien wissen.“ Handb. §. 15. p. 45. Cf. ubi haec fuzius explicantur Restaur. T. I. p. 469, sqq.

on civem a principe, principem a civibus sibi metuentem! en bella civilia, dissoluta imperial! — Atque hanc doctrinam, quam ratio, quam annalium monumenta aversantur, cui qui civis actiones suas accommodat, is nefarius rei publicae proditor, ordinisque civilis eversor iudicatur, quam qui principes sunt sequuti, ii vitam perpetuae mortis imaginem, post mortem vero damnatam memoriam habuere, — hanc, inquam, doctrinam firmare principum potestatem, cum Hallero, statuamus? — in ea refugium adversus turbulentos homines novarumque rerum cupidos quaeramus? quorum ut omni aetate, ita hodie, non magnus est numerus, qui dum clamant spreti, si quid moliantur graviter puniti, intereunt: ut primum timeri se sentiunt, excitantur et increscunt, civesque de salute publica reddunt sollicitos. Neque enim eos omnes qui in administranda republica nonnihil immutandum esse non sine orationis licentia profitentur, vi et armis illam instaurare velle putandum est: sed quum nova his quinquaginta circiter annis extiterit non modo civitatum plurimarum, sed etiam artium ac literarum, praesertim philosophiae, forma, quum administrandarum civitatum difficultatem praeter aemulionem, bellicae turbae, crescens hominum numerus, commercia fracta, diminuti redditus publici, auxerint, quum in hac rerum nostrarum conditione semina melioris aevi, profligatis malis extituri, agnoscamus, neque posteriores generis humani progressus remorari quisquam aut possit aut debeat: mirum non est audiri voces hominum, etiam optimorum, tanto clariores, quanto magis se non

exauditum iri pertimescunt *). Ceterum populos adco desperantes, et quasi ad incitās redactos, posse, si quis tempori cedat atque obsequatur, ad pacem et concordiam revocari, imo eius quem iam aversari videbantur principis amore atque admiratione abripi, recentissimum Hispaniae exemplum docet, quo nihil excelsius novit historia **).

Quod autem una lege honesti potentiam a vi secerni contendit Hallerus ***), id de usu potentiae verissimum est, qui ad alias quam iusti et honesti leges exigi non potest: sin ad fontem et originem referatur, siquidem iniuste parta potentia haud dubie vis est, falsissimum: neque enim iustae potentiae et iniustae causas interna honestatis lege, sed habita simul multarum rerum

*) Cf. Georgii Sartorius, affinis coniunctissimi, liber, omnibus qui de salute publica solliciti sunt, sive imperantibus sive subditis, magnopere commendandus: über die Gefahren, welche Deutschland bedrohen, und die Mittel ihnen zu begegnen. Gotting. 1820. 8.

***) Consectaria doctrinae Hallerianae, si quis in quarto operis volumine quaerere nolit, etiam reperiuntur in libello: über die Constitution der spanischen Cortes, quo de compositis Hispaniae motibus iudicium tulit. Quo libello in omnes constituendarum civitatum formulas adeo invecus est, aetatemque nostram perpetuae in principes coniurationis tam aperte accusavit, ut is ipsi secretiori Reipublicae Bernensis consistorio, cui assidet Hallerus, tamquam ex duodecim tabulis insignis ad deformitatem puer, cito opprimendus videretur. Cf. das Oppositionsblatt 1820. Beilage 56. p. 449. sq. Literar. Wochenbl. 1820. no. 61. et iudicium de hoc libelle in Ephem. lit. Lips. 1820. no. 240. latum.

***)) Hand. §. 11. p. 37. sq. §. 22. p. 58. Restaur. T. I. p. 375 — 396. T. II. p. 60 — 65.

externarum ratione, recte metemur. Inter quae duo, usum potentiae, et originem, quantum intersit, facile ex eo apparet, quod iustis initiis nixa potentia, abusu in violentiam degenerat, vicissim quae iniuste parta est, intra honestatis iustitiaeque fines sese continendo, firmatur atque sancitur.

Denique quod absum summae potentiae civilibus institutis impediri aut cohiberi posse praefracte negat, neque alia adversus illam praesidia extare contendit, quam quae singulis etiam contra vim quamlibet minorem praesto sint, (honestatis studium, conatum resistendi *), auxilii alieni implorationem, fugam), ut toti populo qui a principe quopiam vexetur aut in uno Deo ponenda fiducia, aut (quod abhorremus!) aperte dimicandum et decertandum cum principe sit **), id nullo modo ferendum videtur. Non quasi negem impius, auxilium praesensque numen divinum esse implorandum, quo, ut nunquam carere possumus, ita duris praesertim violenti imperii temporibus, populi confidunt: sed quoniam Deus gnaviter agentes, non desidia torpentes, adjuvat, Hallerus autem ipse, dum bellum civile inter principem et subditos oriri posse concedit, imo

*) *Selbsthülfe*, *Widerstand*. De qua re quae polemica disputat Hallerus (Restaur. T. I. p. 401 — 412.) quasi unquam omni propriarum virium usu a philosophis interdictum sit, mero verborum Indibrio nituntur. Ipse enim latissimo sensu accipit vocabulum *Selbsthülfe*, isti quibus adversatur strictissimo.

***) Handb. §. 11. p. 38. §. 27. p. 78. sq. Restaur. T. I. p. 397 — 430. (praesertim, a pag. 423.) coll. T. II. p. 415 — 446.

ius tale bellum gerendi civibus tribuit, agnoscere videtur, absolutam, et quae externa vi laefactari nequeat, potentiam, nullam esse. Atque idem, si quis ex ipsa potentiae¹ notione physica nolit intelligere, omnis clamat historia. — Quodsi externa non sunt etiam summi imperii praesidia, quibus ita defendatur et sustineatur, ut frangi et expugnari nullo modo possit, si bella civilia ipsae civitatibus exitium, civibus internecionem parant, si principis pariter ac subditorum interest, ut pace et concordia omnes ordinis civilis fructus colant, cultos percipiant, quidni eam imperii notionem sequamur, quae non a caduco fortunae beneficio, sed ex aeternis rationis legibus deprompta sit? — Tantum autem abest ut ratio humana limites summo imperanti scriptos respuat, ut potius solis limitibus, aut sponte a principe agnitis aut simul conventionione definitis, iustum imperium ab effreni libidine distinguat *). Neque enim, ethice non physice disputanti, id desinit

*) Egregie Fridericus Köppen in praestantissimo libro: Politik nach Platonischen Grundsätzen, mit Anwendungen auf unsere Zeit, (Leipz. 1818.) p. 342. „Immer bleibt die Voraussetzung richtig, daß rohe „physische Macht und deren willkürlicher Gebrauch eingeschränkt seyn müsse, um nur überhaupt den Gedanken des Rechts zu fassen, und es „ist eine schlechte Wiederherstellung der Politik „und Rechtswissenschaft, wenn man Gewalt und „nur Gewalt als Grundlage des gesammten Rechts „und der wahren Herrschaft anpreist. Daß willkürliche Gewalt in Staaten- und Gerechtigkeitspflege häufig genug eingebrochen, wer will es in der Geschichte läugnen? Wer will aber deswegen behaupten Maßlosigkeit sey die Quelle des „Rechts, und wilde Kraftäuserung die Wurzel der „Regierungsweisheit?“

~~summum esse imperium, cui quidam scripti sint~~
fines. Quod qui contendunt, quidni eadem ratione
docent libertatem cum virtute non posse con-
sistere? — Nihil perfectum, nihil absolutum
ratio agnoscit, nisi quod legibus quibusdam rega-
tur atque temperetur; quae si non ab arbitriis
hominum, sed a necessitatis conscientia prove-
niunt, non interimant libertatem, sed creant atque
alunt *). Itaque nec summum imperium ratione
approbatur, nisi legibus accommodatum **). Quae

*) Vis consilii experta, mole ruit sua :
Vim temperatam Di quoque provehunt
In maius.

Horat.

**) Ambigue mihi disputasse videtur Ancillon : über
Staatswissenschaft p. 37. „Die Souveränität kann
„getheilt oder ungetheilt seyn, und im ersten Fall
„werden die Theile, aus welchen sie zusammen-
„gesetzt ist, sich wechselseitig beschränken. Aber
„aufgefaßt in ihrer Totalität, in ihrer Einheit wird
„sie immer unbeschränkt erscheinen, denn die Ge-
„walt, welche den Souverän beschränken würde, wäre
„der wahre Souverän;“ quae mox ita interpretatur :
„dass die Souveränität in den Verhältnissen und
„für die Handlungen, die allein ihr rechtmäßiges
„Gebiet bilden und bilden können, unbeschränkt
„sey, nicht dass diese höchste Gewalt in mensch-
„lichen Dingen auch auf alle Verhältnisse und alle
„Handlungen, die im Staate sich ereignen, ausge-
„dehnt werden könne und solle,“ unde pag. 43.
pronunciat : „In intensiver Hinsicht ist sie unbe-
„schränkt, in extensiver Hinsicht ist sie in bestimm-
„ten Schranken eingeschlossen.“ Itaque vis imperii
ipsa illimitata esse debet : si civium quaedam sunt
in legibus ferendis et re publica administranda par-
tes, non restringitur imperium, sed ipsum cum
civibus communicatur : id unice spectandum ca-
vendumque est, ne vi ista illimitata his quoque in
rebus utatur princeps, quae a fine civitatis, cuius
causa constitutum est imperium, aliena sunt. Sed

inhaerent leges profecto animis omnium: sed quum magnopere civium intersit, ne a principum vitis aut virtutibus communis salus et securitas pendeat, proponi illas leges publice, propositas auctoritate publica muniri consultius est. Quodsi civium in comitiis per legatos congregatorum quaedam partes sunt in gravioribus consiliis de re publica capiendis, administratio autem reipublicae, praecipue quatenus ad iustitiam tuendam spectat, non singulis hominibus, sed collegiis principi subditis committitur, nec principi a subditis, nec subditis, a principe metuendum esse videtur. Cives enim in comitiis congregati, iniustis et perniciosis ausibus resistent: optima quaeque consilia adiuvabunt: dumque aut ipsi a principe meliora edocentur, aut principi de consilii capiendi necessitate persuadent, ea orietur inter utrosque societas, et utriusque sortis communio, qua nihil gratius esse potest, nihil civili vitae accommodatius *). Quae ubi extitit nec meticulosus nimiumque curiosus princeps erit, cui adversus illam quae nulla aetate deest rei publicae sentinam, non modo ea quae in regimine civitatis posita sunt

quis vim istam ingentem intra certam regionem cohibeat? Convenientius profecto rationi est, ipsos potentiae aculeos aliquantum hebetari, quam potestati illimitatae fines praescribere, quos non egrediatur. Nam si interna tanta vis est ut finem non habeat, externos etiam limites nullos agnoscet. Neque cives qui auctoritati regiae certis casibus legitima obstacula obmovent, ipsi ideo imperant.

*) Cf. egregie disputantem Ancillon über Souveränität und Staatsverfassungen (Berol. 1815.) p. 99. sq. et libri iam laud. über Staatswissenschaft. p. 85. sqq.

praesidia, sed honestissimi quique cives praesto erunt. — Ceterum ne pravi quidem principis temeritas ita ut diximus constituta civitate, belli civilis triste spectaculum facile adducet. Nam quum in parvis rebus praestet etiam iniuriam tollerare, quam certantes de iis de re publica periclitari, in magnis cives de officio principem admonebunt, ministros eius pravos aut parum idoneos accusabant, subsidia denique quibus carere non possit denegabunt. Collegia porro, quibus nunquam desunt homines officii magis quam gratiae studiosi, provinciam potius sibi commissam relinquunt, principique reddent, quam iniustos ausus iuvent et ad exitum perducant. Quae singula quum vim aliquam habeant ad animum imperantis commovendum, coniuncta etiam obstinatum frangent pertinaciam, et ad consilia prudentius capienda reducent.

Et quamvis facile intelligam non tam scholae placitis quam rerum experimentis in hoc argumento esse credendum, neque eadem omnibus vel locis vel temporibus esse accommodata, nostra tamen aetate plerorumque populorum exempla docuere, quantopere mite et civium consortio sapienter temperatum imperium, Hallerianae praestet potentiae, nullum nisi in fuga, servitute, bello, solatium relinquenti! Quibus omnibus nihil est vel a vera civitatis notione, vel ab ipsa humanitate remotius.

Nam quae de hac ipsa civitatis formula, quae cives per legatos principi consilia precesque offerunt, nonnullis etiam eius actibus assensum prae-

bent, [*Repraesentativ-System**)], porro de conventionibus inter populos atque principes nonnumquam initis **) contemptim disserit Hallerus, copiam doctrinae qua abusus est historicae offerunt; philosophice autem spectata adeo levia et manifeste falsa sunt, ut refutatione vix digna videantur ***).

*) Handb. §. 16. in f. p. 47. Restaur. T. I. p. 486. sq. quorum similia multa immixta sunt disputationi de comitiis in dem Handb. §. 35. p. 131., sed praecipue in der Restaur. T. III. p. 308 — 330.

**) Restaur. T. II. p. 364 — 375. coll. Handb. §. 35. p. 132. et Restaur. T. III. p. 361 — 391.

***) Quis enim concedat veritatem asserti: „*Repraesentativsystem* ist nur ein anderes Wort für Aristokratie, in einer fingirten oder fictiv erweiterten „*Genossenschaft, ein verschloyerter Ausdruck (11)* „*der die Absicht verbergen sollte, alle Fürstenthümer in „Republiken umzuwandeln.*“ — Quumque verbum illud formam civitatis in universum, non certam qua cives repraesententur rationem indicet, manus sibi infert Hallerus T. III. p. 318. ubi de comitiis, quae imperio militari propria esse dicit, ita: „*Daraus erklärt es sich nun, daß bis auf den heutigen Tag (mit Ausnahme der revolutionären Zeiten) die Reichsstände in allen Ländern aus dem „Adel, der Geistlichkeit, und den Städten oder dem „Bürgerstände zusammengesetzt waren, und wird „aller Subtilitäten, Gräbeleyen, und Speculationen „über das sogenannte Repraesentativsystem ungeachtet, für die Erhebung von Steuern, die Einwilligung zu allgemeinen Gesetzen, die Eingabe von „Beschwerden u. s. w. nie eine bessere Vertretung „der Nation als diese gefunden werden können, die „durch Natur und Gerechtigkeit von selbst gegeben ist.*“ Non igitur adversus omnem civium repraesentationem tela sua vibrare debebat Hallerus, qui aliquam eius speciem ipse admittit. Sed T. II. p. 325. ubi de tributis exigendis exponens, idem argumentum attingit, rursus: „*Es repraesentiren aber diese „Landstände von Rechtens wegen auch nicht das*

Sed ea est argumen'ti ubertas, operisque Halleriani ratio, ut facile novum super eo librum componeret, qui singulas eius virtutes, singulos errores recensere niteretur. Quumque in Excursu secundo aliquoties ad Hallerum sit redeundum, notatis his quae ad summa spectant principia, consectoria (notionem civitatis, principis et cet.) silentio praetereo. Unum notabo vitium, quod per totum opus Hallerianum sese exseruisse, luminibusque egregii viri non parum offecisse videtur. Placet enim sibi in principum et privatorum rationibus inter se comparandis, ad quam sane comparisonem illa assertione ducitur, quum diversi sint potentiae inter homines gradus, qui summam possideat, eum principem esse *). Quae ipsa assertio quemadmodum magnopere restringenda videtur, ne Spartacus, Pugatschevius, eorumque similes, saltem quamdiu defendere se potuere, principes habendi sint, ita quod ipse Hallerus de similitudine populi et filiorumfamilias non

„Volk, wie man gewöhnlich wähnt, sondern nur „sich selbst!!“ — Quis porro concedat quod de pactis conventis quorum argumenta T. II. p. 367. sq. recensentur, affirmat: „sie sind erstens bey „weitem nicht so wichtig und so wesentlich, als „man glaubt, dabey selten nöthig, ohne Religiosität, d. h. ohne Anerkennung der natürlichen Pflicht, „Verträge zu halten, durchaus unnütz und illusorisch, bisweilen sogar schädlich, d. h. der Unge- „rechtigkeit förderlich?“ Cf. etiam T. II. p. 182. sq.

*) „Princeps est homo locuples, potens, nemini obnoxius.“ Handb. §. 14. p. 43. Restaur. T. I. p. 459. sq.

ultra limites perseguenda aliquando monuit *); ipsi saepissime revocandum in memoriam videtur. Nam si e fine cuius gratia potentiam quamcunque singulis aut natura dedit, aut hominum arbitrium concessit, ipsi illius potentiae limites describuntur atque cognoscuntur, facile apparet, principum imperium, et civium etiam opulentissimorum honestam libertatem; ita inter se non modo virium et praesidiorum apparatu, sed etiam consiliorum quae persequi liceat diversitate distare, ut etiamsi ex eodem fonte principis et civium iura fluant (honesti puta iustique principis,) magna tamen sit inter ea quoad causas, ambitum, et quasi materiam differentia. Id vero tam audacter negat Hallerus, ut adeo omnem iuris publici disciplinam aliquando interituram, partemque iuris naturae eius, quod de officiis hominum in societate viventium exponat, futuram esse vaticinetur **), neque ullum contendat ius esse

*) „Uebrigens ist die Vergleichung zwischen Kindern „und einem Volke nicht durchaus genau; man muß „die Bilder nicht zu weit treiben.“ Handb. annot. ad §. 10. p. 37.

***) Restaur. T. II. p. 57 — 59. ubi ita: „Es müssen auch alle Befugnisse des Fürsten, oder sogenannten landesherrliche Rechte, nur allein aus seinen eigenen Rechten hergeleitet werden können (11), d. h. aus allgemeinen Menschenrechten, die ihm so gut als den übrigen Staatsbürgern zukommen, und aus erworbenen Privatrechten, mit andern Worten aus Freiheit und Eigenthum. — Die Zeit wird kommen, wo man kein besonderes Staatsrecht mehr schreiben, sondern dasselbe nur in dem natürlichen Recht überhaupt, bey der Lehre von den Dienst- und Societäts-Verhältnissen abhandeln, und höchstens „auf deren Modification durch höhere Macht und

principis, quòd, licet alio nomine minoreque ambitu, privato non competat *), nullum officium subditorum, erga principem, quod aliis aequè personis non debeant **). Quam similitudinem exactissime persequendo, quemlibet civem non minus quam principem bella gerere ***), foedera

„Freyheit beyläufige Rücksicht nehmen wird. Wir aber, die das Eis des Irrthums brechen, und der Wahrheit ihre Bahn eröffnen (!!!) müssen vorerst noch zeigen, daß die Rechte, welche man landesherrlich zu nennen pflegt, auf der nämlichen Grundlage, wie die Rechte aller andern Menschen beruhen, mit ihnen durchaus die nämlichen sind, und sich von denselben nur allein theils durch die Benennungen, theils durch die Gröfse und Wichtigkeit der Gegenstände unterscheiden, über welche sie ausgeübt werden.“

*) „Es besteht zwischen dem Kinde und dem Vater, dem Herrn und dem Diener, dem Fürsten und dem ärmsten Privatmann, kein wesentlicher Unterschied des Rechts, sondern nur eine unmerklich fortlaufende Gradation ungleicher Natur-Gaben und ungleicher Glücksgüter, nicht verschiedenen Befugnifs, sondern nur verschiedene Mittel, ähnliches Befugnifs auszuüben, oder nicht auszuüben, die nämliche Freyheit in gröfserem oder kleinerem Kreise zu äußern. Man pflegt es als ein besonderes außerordentliches Recht der Fürsten anzuführen, daß sie nur allein Gott, und nicht bloß willkührlichen Menschen - Befehlen unterworfen seyen. Allein des äußern Scheines ungeachtet, ist dieses dem Geiste nach auch bey allen andern Menschen der Fall“ etc. Restaur. T. II. p. 399. 399.

**) „Demnach sind auch die Pflichten der Unterthanen gegen den Fürsten die nämlichen, die sie gegen alle andern Menschen auch haben“ etc. Restaur. T. II. p. 404 — 413.

***) Restaur. T. II. p. 93 — 104. ubi verba pene ridicula: „es ist wohl kein Mensch, der nicht in seinem Leben mehreremal Krieg geführt habe,

inire legatosque mittere *), leges condere **), imo privilegia gratiosa tribuere ***), iurisdictionem tam civilem quam criminalem exercere †), pronunciat. Hoc vero est non lucem sed caliginem inferre disciplinae. Nam quum natura, sine, et ambitu imperium et potestas domestica, civitas et familia, res publice gestae et privatorum negotia magnopere inter se differant, ultra comparationis fines non est progrediendum, ne diversa miscendo ingenio abutamur, falsisque imaginibus et ipsi eludamur, et alios facilius etiam seducamus, quam id eorum, qui civitatem e conventionem derivant, doctrina unquam fieri possit.

„bald mit diesen bald mit jenen Waffen, bald allein, bald mit Hilfe von Anderen“, unde eo progreditur noster, ut adeo duella contra omnem honestatis publicaeque salutis rationem defendat!

*) Restaur. T. II. p. 117 — 124.

***) Restaur. T. II. p. 169 — 174.

***) „Es ist kein Mensch auf dem Erdboden, der nicht täglich in dem Kreise, wo er zu befehlen hat, Privilegien und Gnaden ertheilt.“ Restaur. T. II. p. 221. et Handb. §. 22. in annot. p. 64.

†) Restaur. T. II. p. 225 — 236. — Ceterum cum locis quos his quinque notis laudavimus comparandus est alius T. II. p. 401 — 404.

EXCURSUS II.

De iuris naturae notione et ambitu.

Propositum mihi est, non omnium de iure naturae opiniones examinare: nimis enim longum esset, neque utile, id agere in quo alii elaborarunt: sed quae in oratione accurate persequi ac defendere non potui, uberius declarare, simulque argumenta recentissimorum aliquot scriptorum aliter sentientium sub examen vocare.

Tribus omnino rationibus explicari ac definiri iusti notio potest. Nam aut congruit et conspirat cum ipsa honestatis ad societatem accommodatae notione: aut ab ea ita differt ut e fontibus plane diversis sit derivanda: aut ex eadem stirpe ambae prodeunt, veluti diversi eiusdem arboris rami habendi sunt. Non defuisse his singulis opinionibus suos defensores, neminem, nisi in hac literarum parte hospitem, fugere potest.

Iam qui unam eandemque honesti atque iusti disciplinam esse statuunt, imitari veteres, turbatam ethicae disciplinae dignitatem restaurare, tueri virtutem sibi videntur. Quorum consilio,

ntur laudabili, non respondet eventus. Ipse enim homo si ad animum respicias Deo, sin ad corpus animalibus affinis est; eundem non solitariae vitae, sed societati cum aliis habendas destinatum esse, omnes concedunt. Societas autem inter eos, qui non ratione sola, sed affectibus et cupiditatibus reguntur, quomodo solis honesti principiis sustineatur et conservetur, fateor me non intelligere. Nam quamvis illam quae de statu naturali belloque omnium contra omnes narrabatur fabulam, nolim recoquere, rectissime a plerisque recentioribus, interque eos ab Hallero, explosam, manifestum est internis honesti legibus eos tantum homines perpetuo commoveri, quorum divina natura animale subegit. Ad quem communem humanitatis finem, pro conditionis nostrae imbecillitate, constantius alii, alii negligentius contendunt, absolute eundem nemo assequitur: ut in hac societate, quam ratio non suadet sed imperat, honestissimo cuilibet metnendum sit, ne sibi perpetua atque gravissima ab aliis obmoveantur impedimenta. — Itaque solis honesti legibus deorum aut angelorum societas regeretur: hominum communio, nisi in qua externa lex ordinem servaverit, neque unquam constitit, nec potest consistere. Eam vero legem non secundariam esse, sed summae ethices legi proxime adhaerere, non ab arbitriis hominum proficisci, sed ex ipsa mortalium natura derivari, non fragilem atque caducam, sed donec genus humanum extet duraturam esse, quicumque hominem societati destinatum intellexerit, eiusque societatis impedimenta omnia cognoverit, concedat necesse est.

Quid vero est quod non modo singuli homines, sed omnes omnium gentium et aetatum sapientes, officia alia maxime necessaria agnoverant, quibus nisi satisfiat, statim omnis hominum dissolvatur societas, alia quibus neglectis non floreat quidem, consistere tamen et cogitari possit? — Nam de eo certe consensisse hodie videntur philosophi, nullos esse, si ad morum disciplinam referas, officiorum, virtutisque, quae in eorum exercitio conspicitur, gradus; nec quisquam negabit omne civitatis fulcrum in civium virtute esse positum, corruptisque moribus ipsam everti atque corrumpi civitatem. Cur tamen omnes rhagis abhorremus latronem atque sicarium, quam divitem egenae subsidia denegantem? cur misericordiam, cur castitatem, cur magnitudinem animi quae pro aliis periclitatur vel interit, cur officiositatem, aliaque innumera, civilis societatis legibus comprehendi, quodque contrarium his virtutibus fiat puniri non cupimus? — Scilicet quia externo ordine opus est, quo libido effrenis contineatur, non internae libertatis vinculo, quo virtus ipsa tollatur; ordo autem ille, prouti gravius leviusve turbatur, aut perfectior nobis esse videtur, aut minus perfectus.

Quapropter ii ipsi qui hanc de qua agimus doctrinam defendunt, non ea omnia iure naturae complectuntur, quae, si vera sentirent, necessario essent comprehendenda. Praeterea plane deest illis idonea ratio, qua coactionis iustitiam demonstrent, licet carere nos illa non posse intelligant. Nam ubi de honesto sermo est, vis locum non habet, neque unquam honestas coactione promoveri potest.

Sic Aenotheus Ernestus Schultze, magni nominis philosophus, eo in libro, quem quamvis dissentiens, maximi faciendum puto *), ius (ob-
iective, ut aiunt) esse docet eam actionum nor-
mam, qua illae conditioni hominum et inter se
rationibus accommodatae, simulque cum existi-
matione illis tanquam hominibus debita consen-
taneae sint **). Idem philosophiae practicae spe-
cialis tres partes statuit, ethicen, politicen, et ius
gentium (quod *Völkermoral* vocat). Politicen,
cuius se maximam partem enarraturum esse pro-
mittit, consistere contendit in notione honesti ad
civitatem ita applicata, ut intelligatur, quomodo
ad honestatis normam civium actiones possint ac
debeant componi ***). Sed nihilominus illam in

*) Leitfaden der Entwicklung der philosophischen
Principien des bürgerlichen und peinlichen Rechts.
Gott. 1813. 8.

**) „Ist das nach den Zuständen anderer und nach
ihren Verhältnissen gegen uns abgemessene Betra-
gen gegen dieselben, zugleich der dem Menschen
als solchem schuldigen Achtung entsprechend, so
ist es recht, oder enthält das Rechte, welches also
eine durch sittliche Ideen bestimmte Beschaffen-
heit der auf andere Menschen sich beziehenden
Handlungen ausmacht.“ Lib. cit. pag. 93.

***) „In der erstern (der Ethik) wird die Idee des
sittlich Guten auf die mancherley Kräfte des Men-
schen, deren Wirksamkeit sittlich veredelt wer-
den kann, angewendet, und die Vollendung ange-
geben, welche bey dieser Wirksamkeit erreicht
werden soll. Die zweyte (die Politik) enthält
eine Anwendung der Idee des sittlich Guten auf das
Leben im Staate, und auf die Verhältnisse in dem-
selben; oder sie hat zu zeigen, wie die Thätigkeit der
Bürger im Staate zu ordnen sey, damit dadurch das
in demselben erreichbare sittlich Gute realisirt werde.“

quatuor tantum partes, iuris publici, civilis, oeconomiae publicae, et iuris criminalis, dispescit *), imo secunda parte, quam disciplinam eius iuris quod inter cives sola ratione constet **), definiverat, non nisi de contractibus, iuribus familiae, et iure domini exponit. At si de notione honesti ageretur, longe plura mihi quidem requiri viderentur, neque in illis legum latorum argumentis acquiescendum, sed de omnibus omnino humanitatis amicitiaeque officiis, de institutione aliorum, de modestia, liberalitate, temperantia, constantia, amore patriae, innumerisque aliis rebus, sine quibus honestas in civitate cogitari nullo modo potest, exponendam fuisset. Quodsi dicas haec omnia in civitate legibus non comprehendi, in causas huius rei inquirendum est, neque disci-

„In der Völker-Moral endlich wird auch nach der „Idee des sittlich Guten bestimmt, wie die Wechselwirkung ganzer Staaten gegen einander beschaffen seyn soll.“ Lib. cit. p. 82. sq. Ad politicam igitur etiam iuris disciplina referenda est; unde noster accommodate ad ea quae modo exscripsimus in praefat. pag. V. dicit: „Es hat dargethan werden sollen — — — dafs es keine von der Ethik „specifisch verschiedene, und davon den Principien und Resultaten nach abweichende philosophische Rechtslehre gebe, sondern diese nur nachzuweisen habe, welche besondere Bestimmungen die sittlichen Gesetze für das Betragen der Menschen gegen einander, durch ihre Anwendung auf das Leben und die mannigfaltigen Verhältnisse der Mitglieder einer bürgerlichen Gesellschaft zu einander und zu der ganzen Gesellschaft erhalten.“

*) Lib. cit. p. 125.

**) „Die Wissenschaft der durch die Vernunft schon gültigen Rechtsverhältnisse unter den Bürgern eines Staats.“ Pag. 27.

phinae ambitus antea extensus, ut arbitriis hominum obsequamur, rursus restringendus. Imo quum de praesidiis iuris in civitate repraesentandi a se nunc exponi non posse dixerit philosophus *), (quae scilicet in partem politices practicam ablegat) nihilominus ubi de civitate agit, eos qui officiis sponte non satisfaciant, vi cogi, neque tamen eam vim nisi ad facta externa extendi posse fateatur **). Quae mihi quidem parum convenire videtur fini honestatis: neque enim, ut ipse sensit Schulzius ***) , ad honestum, sed ad honesti simu-

*) Pag. 27. in nota: „Nach der hier mitgetheilten „Bestimmung einer philosophischen Theorie der „bürgerlichen Legislation, kann darin von den „Mitteln die Rechtsidee im Staate zu realisiren „nicht die Rede seyn, deren Tauglichkeit auch nach „ganz andern Principien zu beurtheilen ist, als die „absolute Güte der Gesetze.“ Cf. nota p. 126.

***) „Der Staat besitzt vermöge seiner Natur und „Selbstständigkeit — — — die Befugniss, jedem „Angriffe auf seine Existenz und seinen Zweck „Widerstand zu thun. Welches Mitglied dessel- „ben also das, wozu es verpflichtet ist, nicht aus „eigener Entschliessung wirklich macht, wird von „ihm hiez zu gezwungen. — Da nun die Gesinnung „eines Menschen keiner äußern Macht unterworfen „ist, so geht auch der von dem Staate ausübende „Zwang immer nur auf äußere Thaten, um diese „seinem Wohle angemessen zu machen.“ Pag. 115.

****) „die für einen Staat gültigen Gesetze sind also „von einem Zwange begleitet, der nöthigen Falls „dasjenige hervorbringt, was entstanden seyn würde, „wenn der verpflichtete Unterthan durch freye „Selbstbestimmung seiner bürgerlichen Pflicht Ge- „nüge gethan hätte.“ Loco cit. Quibus congruunt „quae pag. 190. sq. de vi ratione conventionum „adhibenda leguntur: „Vermittelt eines solchen „Zwanges gegen den Promittenten wird dieser nur „zu dem genöthigt, wozu er sich durch seine Ver-

lationem, vi adiguntur homines: neque is qui officio honestatis deest, impugnat necessario aut laedit civitatem. Quodsi facta omnia saluti civitatis accommodata vi extorquere velimus, (quod quare fieri non debeat nullam reperio in libro Schulziano causam), erit civitas engastulum, in quo virtutis simulatio arte sustinetur, simul ipsa virtutis semina delentur ac destruuntur.

Eadem ratione mihi impuguari posse videntur, quae Fridericus Köppen, vir nunquam sine reverentia a me nominandus, docuit. Is enim obiectivam, ut aiunt, iustitiae notionem e ratione et ethica, subiectivam iuris e legibus civitatis petendam putat*), si ad obiectivam iustitiam re-

„nunft selbst hätte nöthigen sollen, und also was „eine sittliche Idee vorschreibt, zur Wirklichkeit „gebracht, oder die Darstellung derselben in der „äußern Welt befördert. Iener Zwang ist mithin „auch kein bloß physischer — — sondern gleichsam „der Substitut oder Gehülfe eines Vernunftzwanges, „durch dessen Wirken freylich noch nicht das sittlich „Gute seinem innern Gehalte nach, aber doch eine dis- „sem angemessene äußere Ordnung im Staate hervor- „gebracht wird.“

*) Politik pag. 334 — 347. ubi praesertim pag. 336. haec leguntur: „Ich bin gerecht, wenn Vernunft „über die Begierden herrscht, wenn Eintracht und „Gesundheit der Seele in allen meinen Handlungen „sichtbar werden, wenn kein Aufruhr dessen, was „unterworfen seyn soll, gegen das höchste Leitende „Statt findet; ich habe ein Recht, wenn nach Ge- „setzen der menschlichen Gesellschaft über gewisse „Verhältnisse zwischen mir und andern entschieden „wird; im ersten Fall bin ich mein eigener Rich- „ter, im zweyten Fall kann ich nie mein eigener „Richter seyn, sondern gewinne das mir Günstige „aus obiectiver Entscheidung; gerecht zu seyn ist „unabhängig von allen Einrichtungen des gesell- „schaftlichen Lebens der Menschen; ein Recht zu

spicias, leges positivas nullas dari, idemque iam Ciceronem et Grotium docuisse, profitetur*), disciplinamque ethices et iuris his accommodata definit**). Sed quum iusti esse non possimus,

„haben ist unmöglich ohne bestimmte durch den Staat gewordene, und auf mich zur Anwendung gekommene Gesetze; letzteres richtet sich nicht nach meinen Begriffen, sondern nach denen der Staatsgesellschaft, welcher ich angehöre, es kommt nicht darauf an, daß ich mir beweise ein Recht zu haben, sondern daß ich es *ändern* beweise, welchen Unterschied man nicht, wie oft geschehen, verwirren darf. Das Recht überhaupt herrscht, und geschieht durch beydes, durch innere Gerechtigkeit, und durch den Besitz von Rechten. Die ursprüngliche Quelle aber und das Wesen jedes Gerechtheits und jegliches Rechtheits ist Vernunft Herrschaft, eine Unterordnung des Schlechteren unter das Bessere.“

*) „Vom Standpunkt der inneren Gerechtigkeit, welche die Seele aller äußeren Satzung heißen kann, ließe sich behaupten: Positive Rechte, gebe es streng genommen nicht; denn was von Natur nicht recht sey, könne es durch positive Gesetze nicht werden. Ein positiver Rechtslehrer (Meisterum intelligit) „neunt diesen Satz neu und kühn, allein eben so unwahr; wir müssen dagegen behaupten, er sey nach richtigem Verständnis wahr genug, aber keineswegs kühn oder neu, sondern dem Wesen nach schon von Cicero und Grotius vorgetragen.“ Lib. cit. p. 338.

***) Einsd. Rechtslehre nach Platonischen Grundsätzen mit Anwendungen auf unsere Zeit. (Lips. 1819.) pag. 12. „Wir betrachten in der praktischen Philosophie die Sittenlehre oder vielmehr Tugendlehre als eine Durchbildung der Idee des Guten in ihrer Herrschaft über Leidenschaften und Begierden; die Rechtslehre als eine Durchbildung derselben Idee des Guten in ihrer Herrschaft über äußere Sinnenverhältnisse, physische Macht, und widerstrebende Thaten der Menschen. Das Gemeinschattliche und das Verschiedene beyder Wis-

nisi iuribus quibusdam muniti, sua cuique iura etiam absque legum civilium placitis competere putaverim, licet defensio eorum ac tutela in civitate demum firmetur atque stabilietur; quod de legibus positivis dicitur, quomodo mihi videatur restringendum, iuferius exponam; quas autem e sua disciplinae iuris definitione partes deducit, iuris familiae, civilis, (quo nomine ius privatum, ius criminale, ius politiae, et ius culturae, *Culturrecht*, comprehendit) publici et gentium, neutquam mihi videntur ea comprehendere, quae subsumi notione possent, quum de amicorum, de praceptoris et discipuli, de beneficium dantis et accipientis inter se rationibus, similibusque aliis, nullus sit dicendi locus. Scilicet accommodavit se legum civilium notionibus, quae propter id ipsum quod omnibus civitatibus communes sunt, non ex meris hominum arbitriis ortae esse mihi videntur.

Sed dicamus de altera eorum sententia, qui nullam esse iuris cum ethica communionem

„senschaften fällt in die Augen: sie geben jede „eine andere Ansicht des gemeinschaftlichen ethischen Gesamtbildes, welches in seiner Ganzheit der vollkommenste Staat, oder nach christlichem Ausdruck das Reich Gottes, unserm Geiste vorhält. Gleichwie die Tugendlehre ihre Durchbildung der Idee nach den ursprünglichsten Verhältnissen innerer Leidenschaft und Begierde, und die Tugenden des Einzelnen seinem eigenthümlichen innern Leben anheim stellt: so wird die Rechtslehre nach den ursprünglichsten äußeren Menschen- und Staatsverhältnissen ihre Durchbildung der Idee versuchen, das einzelne Recht aber dem besondern wirklichen Leben der Staaten überlassen.“

statuant. Cuius doctrinae variae sunt stirpes; sed omnes humanitati adversantur, quae, quum actionum regulae e ratione sint deducendae, non duplicem aut triplicem, sed unam, eamque perpetuam actionum normam desiderat. Et licet quaedam huius doctrinae fundamenta iam a Thomasio iacta essent, recentiori tamen tempore, superatis fere Fichtii erroribus, ex Hugonis schola, natae novae stirpis crevit auctoritas. Nam eorum qui de iusti et honesti finibus incautius disputabant, sibi que magis in solvendis scholae quaestiunculis, quam in summa iuris notione ab omni parte illustranda placebant, temeritas, convicio illi occasionem dederat, quo ius naturae occidendorum hominum disciplina (*eine Todschlagsmoral*), non improbatibus aliis *), vocabatur. Negat enim huius doctrinae auctor Hugo iuris absoluti (*peremptorisches Recht*) ullam inter homines, in diversas civitates distributo normam posse describi: contra ius omne temporarium esse (*provisorisch*) et ab arbitriis principum ac magistratuum pendere contendit. Quae doctrina quanto lenius his temporibus multorum animos a philosophia remotos demulcet, quantoque apertius a Iureconsultis, historiae unice faventibus defenditur **), tanto acrius mihi videtur impugnanda. Neque enim verum est

*) Schulze lib. cit. in praefat. init. Warnkönig lib. mox cit. p. 17. sq.

***) Ipsum Hugonis librum, ut notissimum, non allego; sed asseclae eius, suo quisque modo, sunt Theod. Marezoll in dem Lehrbuche des Naturrechts, Giss. 1819., et L. A. Warnkönig in dem Versuch einer Begründung des Rechts durch eine Vernunftidee. Bonn. 1819. 8.

naturam aut rationem eo nos ducere, ut unam in civitatem universum gentis humanum conciliari posse aut debere sustineamus. Acriter, neque injuria, disputavit aetas nostra adversus eos, qui ius civile pro arbitrio innovari posse contenderent: intellectum enim est non sola legislatoris voluntate, sed etiam interno quodam civium sensu, qui caelo, moribus, ingenio, vitae generi, religioni, aliisque rebus innumeris obsequatur, eam iuris formam stabiliri, quae cuilibet civitati videatur accommodatissima, in qua nihil nisi leniter et caute possit innovari. Quid igitur in summa singulorum populorum varietate, unam in civitatem omnes orbis terrarum homines redigi debere somniamus? — quos non modo Oceanus intervallis, sed lingua, aër, nutrimenta, corporis animique conditio, tantis varietatibus distinxerunt, ut multa eorum genera, etiam ante solertissimum harum rerum scrutatorem Blumenbachium, quamvis non eodem successu, fuerint constituta. Quod si quis non id quod fieri, sed quod summam ratione comprehendi possit, spectandum esse contendat, ei reponimus nihil quaerendum esse maius, quam rerum hominumque natura ferat, a qua qui in philosophia, ethica praesertim, recedit, inutilem expromit sapientiam. Iuris igitur et civitatis notiones, ex ipsis humanae naturae necessitatibus ortae, nunquam adeo extendi et dilari debent, ut humanae naturae, non amplius conveniant. Neque enim hanc insignem hominum diversitatem aucto nostri generis cultu, et ad populos rudes adhuc et humanitatis expertes propagato, seculorum lapsu sublaturum iri sperandum est, praeter-

quam si homines terrestrem in ipsa terra naturam exuant, divinumque qui in ipsis spirat ignem non alio quam coelesti nutrimento alant. Quae si fieri nequeunt, concedendum est, diminui quidem et frangi multos commercii et consuetudinis inter gentes etiam longissime distitas quasi carceres, neque tamen unquam populus ita inter se conciliari posse, ut communi imperio subesse possint et cupiant.

Praeterea civitatis rei publicae notio, per se limitata, si ad omnes homines extendatur, tollitur atque evanescit. Quum enim hoc insit notioni rei publicae, ut a certa hominum societate in eadem terrae regione congregatorum constituta sit, genus humanum, in nullas gentium regnorumque communitates divisum, nullam constitueret rem publicam. Quod facile concedent qui inter publicam rem et humanam, inter civitatem et humanitatem discrimen aliquod esse non negant.

Recte etiam monitum est ab aliis*), imperium cui totum genus humanum subiceretur, siquidem cogitari posset, ipsa mole sua, ingentique praesidiorum quibus carere nequeat multitudine ac magnitudine, in tyrannidem necessario abiturum esse; itaque populorum rationes diversissimas ad eandem normam revocatum, mores, artes, literas, religionem, quae nunc ipsa studiorum varietate augentur atque crescunt, si omnia uni aut homini aut hominum universitati subsint, eversum atque sepultum iri. Qua in re exemplis

*) V. c. a Welker, letzte Gründe von Recht, Staat und Strafe. pag. 66.

disputari vix potest, ut aut a Sinensibus vel Napoleone, aut, quod nonnullis *) praeplacet, a pristino imperio Romano - Germanico, cuius non depravatum, ut illic, sed bene compositum regimen fuerit, coniecturam de civitate universum orbem comprehendente repetamus. Nam quae summa fuere imperia, magnam cultioris, aut cuius aetati cognitae terrae partem complexa sunt: nullum ita crevit ut vel dimidiam totius orbis partem subiugaret. Sed si populorum strages, morum depravatio, literarum interitus, religionis contentus parva ista imperia dehonestavit, quis illam malorum segetem numeret, quae iungendo unam in civitatem humano generi essent superanda? aut quis iuncto non dicam felicitatem, sed aliquod felicitatis simulacrum contingere posse statuât?

Nulla quoque ratio affertur, cur ius illud quod peremptorium vocant, non nisi orbe terrarum coniuncto cogitari possit. Imo e ratione, et naturae humanae necessitatibus, non ex arbitriis legislatorum iuris notionem ubique terrarum nasci, neque certae hominum conditioni proprium, sed commune omnibus mortalibus esse, facile intelligitur. Quod autem neque inter cives neque inter populos omnis vere propelli potest iniuria, humanae imbecillitatis est, quae artis, virtutis, similiaque bonorum summas notions ratione intueri, agendo autem non repraesentare sine labe, sed perpetua contentione magis magisque attingere potest. Ac per eandem imbecillitatem, orbe terrarum unam in civitatem redacto, absoluta

*) Marezoll lib. laud. §. 49. nota b.)

iustitia multo minus quam in minore re publica potiremur. Unde errare mihi videntur, qui historia abutentes praecipunt, istam de qua agimus totius humani generis rempublicam, omnium desiderii exoptatam, esse quasi summum finem honestae voluntatis *), eidem religionem Christianam magnopere favere **); quodque civicae virtutes in

*) „Die Idee eines Universalstaates finden wir nicht „blos als dem menschlichen Gemüthe bald dunkeler „bald klarer vorschwebende Vernunftidee, als frommen Wunsch und *letztes Ziel alles sittlichen Strebens* ausgesprochen, sondern auch in der Wirklichkeit hat man schon versucht sie auszuführen.“ Marezoll lib. cit. §. 48. Cf. Hugo Lehrb. des Naturrechts §. 81. Sed illorum quae allegantur tentaminum prorsus aliae fuere causae!

***) „Dafs bei den Alten sich weit weniger Spuren „dieser Vernunftidee finden als bei uns. — — da „von liegt der Grund theils in der politischen Zerstückelung der einzelnen Völkerschatten — —, „theils in dem religiösen Glauben, der allen der gleichen Annäherungen widersprach. Die christliche Religion dagegen begünstigt diese Idee weit „mehr.“ Marezoll loco cit. nota b.). At abutimur religionis sanctitate, si ad formas civitatum iudicandas illam transferimus. Diu agnitum est, verba illa: *μὴ ποιμὴν εἰς ποιμὴν* ad politice non esse referenda, sed de ecclesia, ut aiunt, invisibili intelligenda. Quod autem Christus fidem communem omnibus populis esse voluit, fraternumque omnium amorem commendavit, inde non sequitur eundem populos communi civilis imperii iugo submittere voluisse, qui nunquam politice disputans, claris verbis pronuntiavit: *ἡ βασιλεία ἡ τοῦ θεοῦ ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου*. Unde Eschenmayer lib. mox excitandi T. II. §. 335. sqq. accommodatius certe ad religionis principia, ecclesiae hoc officium tribuit, ut aliquando per theocratiae formam summum et perfectissimum ius (quod *Weltbürgerrecht* vocant) inter civitates non vi sed ratione moderetur. Sed cf. omnino b. Reinhardi aureum opus: Versuch über.

illā mitigentur, et immutentur, id tanto eam reddere praestantiorē, quanto certius humanitas praefērenda sit civitati *). Nam hoc postremum qui asserunt parum recordantur, in humana natura positum esse, ut in civitates congregemur, quam donec exuamus, civicam virtutem ab humanitate non posse secerni **). Quamvis igitur si

den Plan, welchen der Stifter der christlichen Religion zum Besten der Menschheit entwarf. (Witteb. et Serv. 1798. 8.) p. 57 — 62. et pag. 113 — 136, ubi p. 115. „Es war keineswegs die Absicht Jesu „sich mit politischen Angelegenheiten zu befassen „und neue Staaten zu stiften. Schon die gränzenlose Ausdehnung, die er seinem Entwurfe gegeben „hatte, mußte ihn von jeder Unternehmung zurückhalten, welche die Einrichtungen, Gesetze und „Formen der bürgerlichen Gesellschaft betraf; denn es „wäre weder möglich noch nützlich gewesen, dem „menschlichen Geschlecht einerley Staatsverfassung aufnöhigen, oder es wohl gar in einen einzigen ungeheuern Staat zusammendrängen zu wollen.“

*) „Vaterlandsliebe, und die übrigen bürgerlichen hohen Tugenden verlieren in dem ausgedehnteren Staate nicht ihren Character, sondern verändern „nur ihre Tendenz und ihren Wirkungskreis. Sie „werden nur weniger schroff und mehr als rein „menschliche, als wie bürgerliche Tugenden erscheinen. Da aber der bürgerliche Character seinen „Werth nicht durch sich selbst hat, sondern nur „in sofern er zur Erreichung der höchsten menschlichen Vollkommenheit wesentlich mitwirkt, so „würde in sittlicher Hinsicht bei diesem Tausche „offenbar gewonnen werden. Der Zustand der „vollkommenen Menschlichkeit ist höher als der, der „vollkommenen Bürgerlichkeit. Letztere soll nur „erstere möglich machen.“ Marezzoli lib. cit. §. 48. nota b.)

**) Egregiae Zachariae lib. supra cit. Vierzig Bücher vom Staate (Stuttg. et Tub. 1820.) T. I. p. 131. „Wir sind Menschen, weil wir Bürger sind.“ Quo magis miror eundem scriptorem, quamvis in

quae sunt mediae inter Deum atque homines animae, civitatibus haud dubie non utantur, in hoc terrestri stadio quidquid civitatibus earumque praesidiis nocet, idem necessario nocet humanitati. Quod ante multa secula Aristoteles, hominem *πολιτικόν ζῷον* appellando, egregie docuit.

Iam illud longe durissimum imo inhumanum est: omnia quae a principe aut magistratu iubeantur, ius esse. Sed ea de re quum alii sat graviter disputaverint, ipseque nonnulla in oratione delibaverim, plura hic addere nolo.

Praestat enim iis qui tertiam opinionem defendunt, (disciplinam iuris cum morum doctrina cohaerere, nec tamen coalescere,) quorum hodiernum satis larga est copia *), arma quaedam suppeditare,

rerum natura divisas esse debere civitates agnoscat, T. I. p. 209. et saepe alias de civitatis idea (*vom Staate in der Idee*) ita loquentem, quasi totum humanum genus complecti debeat. Quod neque etymologiae vocabulorum *Staat*, *voluntas*, aliorumque convenit, (de qua ipse T. I. p. 88. disputat,) neque e notione civitatis ab illo proposita, aut aliunde demonstratum reperi. Sed quum ad notionem civitatis ratio non sponte perveniat, verum observando naturam atque vitam hominum socialem, nihil inesse potest isti notioni, et perfectissimae civitatis imagini, quod naturae humanae repugnet et effici inter homines nulla ratione possit.

*) Praeter Georgium Henrici, Welkerum, alios, recentissimos commemorabo scriptores, C. A. Eschenmayeri liber: *Normal-Recht*, (Stuttgart. et Tubing. 1819. 20. II. Voll. 8.) multa sane alieniora, nec bene composita, sed plura aurea verba continet huic aetati dicta. In quo nobis hoc maxime displicet, quod varios describens gradus, quibus homines ad illud ius ascendant quod *Normal-Recht* vocat, a iure fortioris (*Recht des Stärkern*) incipit, quasi

quibus adversus multitudinem oppugnantium, si opus sit, sese defendant. Proprium autem huius classi hoc est, quemadmodum in oratione dixi, ut externum quendam ordinem iure sanciri statuunt, quo singuli ab iis actionibus arceantur, ex quibus societati eiusque sodalibus exitium aut detrimentum immineat. Quae in re si consentiamus, in summa iuris formula enuncianda, plerumque non nisi de verbis certatur. Sunt autem quae hodiernum adversus eam sententiam monentur, praecipue haec:

I. Veteres, quibus tam multa debeamus, istam iuris et ethicae distinctionem ignorasse*). Quod quamvis largiamur, siquidem de disciplinae ratione quaeratur, in qua nos omnino a veteribus magnopere recessisse constat, nihil inde causae nostrae periculi nascitur. Nam quemadmodum vix unus veterum eandem politicae, oeconomiae, similibusque disciplinarum notionem constituit, qua nos hodie utimur, aut psychologiam, aetheticam, et similia commentus est, de rebus autem quas istis disciplinis complecti solemus, multi inter antiquos philosophati sunt, ita nobis non de eo quaerendum est, utrum in peculiare disciplinae formas iusti et honesti principia redegerint, sed num ipsum notionum iusti atque honesti discrimen

ea non sit mera iniuria. Car. Sal. Zachariae operis cit. libro tertio, (T. I. p. 52 — 85.) doctrinam nostram, praesertim exponendo iustitiae exaequantis, tuentis, et distribuentis discrimine, egregie auxit. De quo scriptore nonnulla monebo inferius.

*) Hac ratione v. c. comparationem veterum et recentiorum instituit Köppen. Politik p. 12. sqq.

agnoverint. Veteres enim non tam scholae quam vitae philosophantes, vitamque privatam publicae submittentes, non multas constituerunt philosophiae partes: unde si quis colligeret, notiones omnes, quas istis partibus recentiore tempore faciendis occasionem dedere, iis fuisse incognitas, vehementer erraverit. Imo multa apud Aristotelem, qui *ἄλλας δικαίων* et *πολιτικῶν δικαίων*, secernit, posterius autem rursus in *νομικῶν* et *φυσικῶν δικαίων* dividit, multa apud Ciceronem, de formula illa: *Summum ius est summa iniuria* aliquoties disputantem, multa apud alios vestigia agnitorum inter iustum et honestum finium occurrunt: Ictos autem Romanos, summos honesti arbitros, iustitiae externae in iure dicundo maximam habuisse rationem, neminem latere potest, qui Pandectarum libros oculis plus quam fugitivis inspexerit *). Quodsi iuris definitionem accuratam in universa antiquitate frustra quaesiveris, methodo id qua veteres utebantur plane diversae tribuendum, et praesertim quoad Ictos in memoriam revocandum est, non tam definienda notione, quam factis proponendis, atque ad regulas diuturna experientia comprobatas iudicandis, illos praecepta universi iuris tradidisse.

II. Conflictum ita oriri honesti atque iusti, iuraque quae inhonesta sint **). Quod sane gravissimum est adversus doctrinam nostram argumentum, in quo evertendo alii aliter elaborarunt.

*) Uberius haec persecutus est Welker, in operis: die letzten Gründe von Recht, Staat und Strafe, parte posteriore.

***) Vid. e. c. Schulze lib. cit. §. 14. Köppen Politik p. 357. sqq.

Nos autem qui illum ethicos et disciplinae iuris conflictum, in quo sibi et recentioribus Fichtium praecipue placuisse constat, toto animo abhorremus, ita circiter philosophamur:

Conditio hominis ut animalis, quemadmodum antea dictum, efficit, ut in civitate vivere non possit, nisi finibus quibusdam actionum externarum constitutis, quibus coelestes fortasse creaturae non indigent. Vincit enim saepe inter mortales cupiditas rationem, occasio propositi constantiam. Itaque externa omnium libertas, quatenus id ad singulorum defensionem necessarium, restringitur: qua restrictione quum singulis ius oriatur exigendi, ne ea fiant, quae ipsa noxia, et perniciose sint, facile apparet, non posse haec iura per se spectata honestati repugnare, quae eadem facta sollicitè prohibeat. Neque enim per se iure hoc intendimus, ut agat alius, (quoniam id libertati hominis, divinaeque naturae videretur contrarium), sed ut omittat, nec prius quemquam ad agendum iure compellere possumus, quam ipse factis suis agendi necessitatem sibi imposuerit, nobis spem quandam excitaverit; quod conventionibus praesertim et delictis fieri notum est. Quae omnia si quis in universum consideraverit, nullus est cum ethicis principiis conflictus: neque enim quisquam negabit*), damni dati reparationem, promissae

*) Quod etiam agnoscit Marezoll §. 35., ubi praesertim nota b.) egregie praecipit: „Es wird hier nur ein Satz der Sittenlehre, der ihr auch ferner noch verbleibt, herausgehoben, um auf ihn die Idee des Rechts zu bauen.“ Sed haec principia ipse in sequentibus libri partibus aliquoties deseruisse videtur.

praestationem, vitae, valetudinis, libertatis, aliorumque bonorum integritatem, aeternis rationis et aequitatis praeceptis niti atque adeo iuberi. Horum igitur bonorum defensio rationi consentanea est. Externum tamen bonum nullum ita extollit ratio, quin illud propter graviorum officiorum sanctitatem sperni nonnunquam et derelinqui iubeat. Itaque quum iuris ordo externus sit, atque ad defendenda humanitatis bona contra nefarios singulorum ausus institutus, internae hominum libertati committendum est, quando illa defensione uti, quando maioribus officiis obsecuta, ab eadem velit abstinere. Quae quidem officia neque potest quisquam praeter eum cui incumbunt metiri ac iudicare, nec ei qui posset liceret; quippe non tolli sed adiuvare liberum virtutis exercitium iuris ordine debet. Atque ita accidit sane, ut, quoniam humana omnia imperfecta sunt, iure etiam suo nonnulli abutantur, aut cupidi et male volentes, aut fines officiorum ignorantes. Qui abusus nulla hominum sapientia pronus avertendus, ut rarius occurrat, institutis civilibus, praesertim liberorum educatione, et cultu religionis cavetur: sed quum ex accurata demum minutissimarum rerum, sensuum adeo et cogitationum cognitione iudicari possit, per se rarissima sunt ea exempla, quae communi suffragio recte damnentur. Quibus modo aequitas, (modo ipsum ius*) obviam ire potest: sin minus, ferenda

*) Quod illustri exemplo docuit, cuius fabulas totius vitae scholam recte dixeris, Shakspeare, in fabula cui inscribitur: *Mercator Venetus*.

sunt, neque propter quorundam furores, sublata libertate, virtus tollenda.

Non igitur ius ullum quod hominibus natura tribuit, rationi aut morum disciplinae repugnat: sed intempestivus iuris usus interdum honestati adversatur. Qua quidem re ii qui ius omne ex hominum arbitriis derivant, offendi non possunt, qui quicquid princeps vel magistratus iusserit, etiam turpissimum, ius esse fateantur. Sed ne ii quidem qui ipsa ethices principia iure muniri statuunt, quomodo abusui iurium obviam eant, intelligo. Qui si iura dominii et conventionum ethice demonstraverint, eorumque iurium defensionem in civitate concesserint, quaeso: externus iudex, qui factis inhaerere atque aequabilitatem servare debet, quomodo providebit, quominus locuples iure dominii egenum sedibus expellat, et prius fame perire patiatur, quam iuvet? aut quomodo prohibebit, ne creditor debitorem opprimat, nil tale merentem? quis in tanto, tamque necessario horum iurium rigore prospiciet, ne officia pietatis, misericordiae, beneficentiae, magnitudinis animi, negligantur? vicissim, ne male intellectis virtutis praeceptis, qui beneficus ac liberalis videri velit, officiis desit boni patris-familias? Profecto, novis opus esset civitatum institutis: non parum autem doctrina nostra eo adiuvatur, quod a legumlatore nullo tale quid susceptum, nedum perfectum, aut ab ipsis adversariis propositum sit. Neque ei rei humana sufficit imbecillitas. Sed quum ius ipsum eiusque singulae radices ab aeterna honestatis regula dimanent, nullus est in principiis conflictus: in factis ferendus et quantum fieri potest minuendus.

III. Monetur porro omnia ad coactionem revocari, omnia cogendo effici, eaque ratione neque virtutem ullam neque ius oriri posse*). Et verum est, magno-
pere errare, qui aut ipsam iuris notionem e coactione derivant, aut ibi ius servari posse autumant, ubi quisque iurium suorum defensor ipse existat. At prior error non nisi Hallerum eiusque assecclas obsidet, posterior hodie saniori philosophiae cessit. Plerique enim omnes eam hodie sistunt iuris notionem, quam ne vis quidem iusta, qua in defensione utimur, ingrediatur; quippe qua non creatur ius, sed in vita repraesentatur**). Et sane quum eo tendat iuris notio, ut externa pacis concordiaeque conditio feratur, concipere eam cogitando possumus non a coactis, sed a lubentibus agnitam: sed si homines esse meminerimus, qui ius non tantum intueri animo, sed repraesentare actionibus debeant, non posse id effici fatebimur, nisi maligni quod sponte nolint, coacti faciant; cuius rei in ethica, interni ordinis internas leges exponente,

*) Schulze lib. cit. §. 16. et praefat. pag. XVI. (ubi: „wir werden uns doch wohl nicht auf den Fall, „dafs unsre Staaten sich auflösen, also der rohe „Naturstand wieder eintritt, vorbereiten und erforschen sollen, wozu die Menschen hierin einander zwingen dürfen.“) Köppen Rechtslehre pag. 11. sqq. Eiusd. Politik p. 22. sq. 52. sq.

***) „Die Möglichkeit des Zwanges ist nur die *Garantis* „des Rechtes; nicht aber dessen *Basis*“ ut recte praecipit Warnkönig lib. cit. p. 32., modo non addidisset: „wie in den neuern Zeiten nicht allein „Juristen, sondern auch Philosophen *fast allgemein* „angenommen haben.“ Nam hos philosophos falso percipisse videtur.

nulla oriri potest cogitatio. Itaque, quum instrumentum in definitionem recipi non debeat, quemadmodum a poëseos notione linguae, a picturae penicilli, ita coactionis commemoratio a definitione iuris abesse debet; neque enim iuris notio cogendo formatur, sed ordo servatur.

Quod ut fieri possit, non iam singulis committi debet iuris sui defensio, quae pro naturae humanae indole cito in violentiam degeneraret, sed arbitro vel iudici, omninoque ei de cuius commodis non quaeratur mandanda est *). Unde in civitate optime illam administrari, omnes consentiunt. Sic igitur iuri naturae non accommodata vis est, sed plane contraria; necessaria autem ad ordinem servandum coactio.

IV. Tenuem atque parum gravem esse iuris naturae disciplinam dicunt, quae non omnium legum in civitate ferendarum principia complectatur, quum nonnullarum et gravissimarum causarum e politicis, ethicis, aliisque rationibus derivandae sint **). Constat enim inter omnes atque a nobis ipsis in oratione concessum est, nonnullorum institutorum, in quibus cultiores gentes omnes conveniant, v. c. matrimonii, necessitatem, e sola iusti notione demonstrari non posse: aliorum etsi clara sit necessitas, formam tamen certam et unice

*) Cf. Eschenmayer Normal-Recht T. I. §. 64. Assentimur ei rationi qua Schulzius (§. 93.) vim defensivam necessariam esse demonstrat: modo eam non restringeret ad civitatem; in quavis enim alia societate quae duos homines excedat, incorrupti iudicis arbitrium, qui repugnantem obsequi cogat, constitui potest. Duorum sane hominum societas non nisi ratione regi ac sustineri potest.

***) Schulze in praef. pag. VII. et §. 14. Köppen Politik p. 339.

aut necessariam aut utilem non posse reperiri. Haec autem quae ex iure naturae disci nequeunt, e rationibus petenda sunt vel physicis, vel ethicis, vel politicis. Quod qui iuri naturae vitio vertat, idem mathesin contemnat, quod physicen non comprehendat, aut geographiam quae geognosiae placita non complectatur. Est enim omnis haec disciplinarum separatio in scholae usum imbecillitatis humanae causa facta, pendetque saepe a notionibus affinis quidem, sed nihilominus diversis. Sic iusti notionem solam accurate persequendo, non maiorem auctoritatem, neque aliam potestatem parentibus in liberos, quam quae ex educationis necessitate fluat, tribuimus. Quod autem cultiores gentes omnes aliam eamque longe praestantior formam his institutis dederunt, id non iuris rationibus, sed ex causis factum est ethicis atque politicis, quas accurate cognoscere Icti magnopere interest. E quibus qui colligit, in ipsam iuris absoluti naturam non esse inquirendum, eadem opera negat ethicae esse incumbendum; nam neque eius solius ope unquam civilium institutorum omnem formam atque rationem explicabis. Omnis autem de republica, eiusque fine et praesidiis disputatio, notionem iusti non accurate exposita, lumine suo ita destituitur, ut aut consecretaria principiis repugnent, aut civitas ipsa naturam induat, omni humanitati contrariam*). Et

*) Sic in eo cum Hugone (§. 247. sqq.) et Maretollio (§. 179.) consentio, mere ethicas rationes ad demonstrandam dominii inter cives divisi necessitatem non sufficere, neque mihi aut Schulzius (§. 193. sqq.)

nobis quidem institutorum omnium ~~namque~~ quidam constituendus videtur, recte a Romanis ICTIS indagatus *). Habent enim causas suas atque fontes :

- *in physica hominis natura*, ut matrimonium, familia, dominium;
- *in ethica eiusdem indole*, ut conventiones, damni dati reparatio, poena;
- *in politicis eiusdem facultatibus*, propter quas πολιτικον ζων ab Aristotele vocatur, ut imperium, ultimae voluntates, ordo iudiciorum.

Sed quemadmodum primi generis instituta recte iudicare non possumus, nisi ethicae et politicae hominis naturae ratione simul habita, (nam quae inter animalia communio sexuum, procreatio sobolis, vitaeque sustentandae cupido est, inter homines nobiliorem matrimonii, familiae, domini formam sortitur) ita si de ethicis institutis velis disputare, ad physicam et politicam, sin de politicis ad physicam et ethicam naturam respici debet.

aut Köppen (Rechtslehre p. 56. sqq.) dum id conati sunt satisfacere. Rigor omnis domini ethicis rationibus non nascitur, sed mitigatur: neque appetitus quo ad rerum exclusis aliis possessionem ferimur, per se ethicus est, sed physicus, nobisque cum animalibus communis. Quare mihi praesplacent quae ea de re Hallerus (Handb. §. 21. p. 54. sq. Restaur. T. II. p. 35 — 52.) et Eschenmayerus (lib. cit. T. II. §. 49 — 53.) disputarunt. Porro fines iuris puniendi, notione iusti non accurate culta, regi nequeunt: qua ratione subinde fluctuare videntur quae Schulzius (§. 272. sqq.) et Köppen (Rechtslehre p. 121 — 156.) disseruerunt. Sed haec exempla attulisse sufficiat.

*) Quod bene persecutus est Warnkönig lib. cit. p. 28. sq.

E iure autem ipso, quod totum ethicis principiis nititur, non tam nova instituta promanant, quam communes omnium fines describuntur, communis omnibus paratur defensio. Unde mihi magnopere errare videntur, qui omnia ethicis ex causis demonstrare satagunt *), aut disciplinae iuris a nobis propositae vitio vertunt, quod civilium institutorum omnium necessitas ex ea derivari non possit. Scilicet qui id reprehendunt, politicam disputationem ethicae et psychologice immiscentes, tironem in eum diversissimarum quaestionum labyrinthum inducunt, e quo, filo Ariadne destitutus, nullo modo se expediat. Ceterum illi quam tantopere reprehendunt iuris naturae tenuitati, (siquidem tenue aut exile dici potest, quod, alienis non immixtis, una in notione omni ex parte illustranda versatur) succurri potest, si in ea quam applicatam vel hypotheticam vocant iuris naturae parte, instituta civilia ad notionem iusti diligenter examinentur atque ponderentur.

V. E iure Romano ius naturae ortum atque depromptum esse contendunt ab iis Ictis, qui illud tanquam unicam atque aeternam normam admirarentur**). Sed hoc si verum esset, non reperirentur

*) Veri aliquid inest verbis Halleri, Restaur. T. II. p. 34. : „Der Ehestand, das Eigenthum, die Sprache, die menschliche Gesellschaft, — — — die „Autorität des Vaters, und die Abhängigkeit des „unmündigen Kindes, die Ungleichheit der Kräfte „selbst, Alles soll von menschlichen Gesetzen und „Instituten herrühren: der Natur und ihrem „Schöpfer bleibt fast nichts überlassen.“

***) Schulze praef. p. XVII. tum §. 7. 15. et saepius. De eodem iuris Romani abusu queritur Hallerus Restaur. T. I. p. 84 — 90.

hodie tam multi iuris naturae osores inter coecos Romani iuris admiratores. Nam etsi de antiquioribus quibusdam non negaverim, eam ipsam ob causam dudum sepositis, concesserim adeo ICTos, pro studiorum ratione, facile unam alteramve iuris Romani doctrinam pro aeterna rationis lege venditare, recentiores tamen philosophos non nisi iuris Romani epitomen in iure naturae exhibuisse, falsissimum est. Etenim vigentibus hodie et florentibus tam philosophiae quam iuris Romani studiis, quemlibet qui non sponte coecutiatur agnoscere oportet, primum ipsam iusti notionem nullis e legum libris sed e ratione esse enucleandam: deinde ICTos Romanos (nam e Codice et Novellis qui iuris naturae principia cognoscere voluerit, eadem opera physiologiam a Ianone discat) iusti atque honesti fines sensisse quidem, ac responsis suis ubi res ita ferret rexisse, neque vero verbis descripsisse; ut, si quis iuris naturae discendi causa Pandectarum volumina perlustraret, operam esset atque oleum perditurus*), sin cognito iure naturae et Romanorum institutis bene intellectis eam provinciam sumeret, tum demum omnem illorum sapientiam posset admirari. Quasdam autem notiones neque pauca principia e iure naturae in ius Romanum transiisse, propter quas *rationis scriptae* elogium meruerit, verissimum est: imo ipse Schulzius in doctrina de accessione atque occupatione ICTos Romanos egregium iusti sensum, ingenii acumen, et constantem eorundem prin-

*) Cf. Savigny vom Berufe unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft pag. 27. sq.

cipiorum usum comprobasse agnoscit *). Quapropter subsidia studii nostri, etiam philosophici, e iure Romano peti posse, nemo negaverit; sed non meram eius epitomen in iure naturae hodie exhiberi, innumera exempla docent, inter quae nullum est conventionum doctrina illustrius.

VI. Porro iuris omnis una lege comprehendendi frustraneum esse conatum diversarum scholarum auctores diversis e causis statuunt. Nam Koeppenius quidem **) notionem iuris absolutam reperiri posse negans, singulas ait notas iustissime comprehendendi, quibus ipsam iusti ideam absolvi, falso nobis persuadeamus. Sed quemadmodum verissimum est, iustitiae ethicae, quam inter cardinales virtutes veteres referebant, nos magis intueri imaginem quam absolvere notionem posse, ita iuris illius de quo quaerimus ethici principii suffulti finis in statu societatis humanae externae cernitur, qui talis esse debet, ut de summis et necessariis vitae bonis nemo, ne inhonesto quidem homini occurrens, periclitetur. Quem in finem, satis limitatum, quid facto opus

*) Lib. cit. p. 280.

**) Politik pag. 343. sqq. „Ist philosophisch vom „Gerechten die Rede, so meint man die im freyen „geistigen Bewusstseyn des Menschen sich darstel- „lende Idee, und will das besondre Thun und den „Willensentschluss mit ihr in Einklang setzen. „Dazu helfen gewisse allgemeine Merkmale des „Rechtsbegriffes nicht aus, sie erschöpfen nicht die „Anwendung der Idee auf jeden einzelnen Fall; es „kann nicht durch irgend einen ausserdem vielleicht „ganz richtigen Satz das Wesen der gesammten „Gerechtigkeit als Tugend der weisesten und besten „Seele ausgedrückt werden, womit sie das Leben „ordnet und lenkt“ etc.

sit, et quomodo omnes omnium actiones componi debeant, communi lege tanto rectius declarari potest, quanto certius est, non primariam, sed secundariam, non categoricam, sed conditionalem esse, ipsamque notionem iuris obiectivi, in summa eius repraesentandi difficultate, satis clare animis omnium obversari.

Alla sed tamen non dissimili ratione L. A. Warukönig negat, quid ius sit quid iniuria in universum decerni posse; requiri enim ut omne ius sit publice agnitum, eiusque defendendi necessitas confirmata. Sed quamvis hac quoque occasione disciplinam nostram derideat *), causam

*) „Es sind dem Verfasser diese so oft aus Aphorismen „aufgeführten Luftgebäude mehrmals wie Idyllen „nach Art der Gesnerschen vorgekommen, in wel- „chen der sogenannte Naturzustand des Rechts in „seiner Einfachheit dem verwickelten positiven „Recht gegenübergestellt wird. Dafs es gewisse „höchste Grundsätze über Recht und Unrecht geben „müsse, ist wohl nicht zu bezweifeln, man hat „sie aber auf einem Wege gesucht, auf dem sie „nimmermehr gefunden werden können, und dabey „nicht genau bestimmt, ob man Grundsätze wolle „über die höchste Vollendung des gegebenen Rechts „in einem ganz philosophischen Staate, — oder „ob man die Rechtsgrundsätze finden wolle, die in „einem jeden Staate und auch aufser einem solchen „als das einzig wahre Recht gelten müssten. Nach „unsern bisherigen Erörterungen können wir fol- „genden philosophisch wahren Grundsatz aufstellen: „Ein der menschlichen Natur inwaltetendes Gesetz unserer „Vernunftthätigkeit nöthigt uns, als moralischer Trieb, „wie in uns selbst so in Andern das anzuerkennen, was „durch bestimmte Gründe das Ihrige ihnen zukommende „geworden ist. In einem Verein Mehrerer tritt aber „dieses Gesetz mit der Forderung auf, dafs auf ir- „gend eine Art bestimmt werde, was so als das „suum cuique, als das Recht, anzuerkennen sey“ etc. Lib. cit. p. 47. sq.

suam rationibus non comprobavit. Agnitione enim sive expressa sive tacita ius inter cives quod positivum vocant primum constitui, et semper intelleximus, et sufficienter auctor noster demonstravit*). E quo si colligit nullum esse ius nisi quod sit publice agnitum, primum *etc. ελλο γινεσ μεταβασι*: quod enim verum est de iure in concreto (ut cum hodiernis philosophis loquar) id etiam de iure in abstracto affirmare sustinet; deinde nullum nisi inter cives eiusdem reipublicae ius nobis relinquit, contra omnem veritatem atque rationem; denique ita disputat quasi omne ius quod persecui confestim nequeamus, propterea ius non sit**), quo errore, ad quem ipsi olim nimis proclives fuimus, nullus cogitari potest perniciosior. Quod autem ad exemplum attinet, quo declarare cupit, omne de iure et iniuria iudicium sine agnitione illa fluctuare, homines egenos atque nudos fingit tempestate ad oram dissitam delatos, cuius incolae divitiis affluentes, regionem omnem

*) Lib. cit. p. 19 — 23.

**) „Immer wird es das Anerkennen Aller seyn, „welches dasjenige zu (erzwingbarem) Rechte „macht, was sonst durch sich selbst auf keine „Weise so (?) würde Recht seyn.“ (Itaque alia ratione tamen ius esset; quod nobis sufficit!) „Ia es läßt sich ohne eine solche Sanction, sey „sie auch nur eine stillschweigende, wodurch ein „gewisser Zustand, worin Personen oder Sachen „sich befinden, als nothwendig anerkannt werde, „durchaus kein Recht denken. Deshalb (?) kann „von Rechten im sogenannten Naturzustande, d. h. „die schon ohne alle besondere Anerkennung geltend ge- „macht und mit Gewalt aufrecht erhalten werden könn- „ten“ (de quibus nos certe non quaerimus) „durch- „aus nicht die Rede seyn.“ Lib. cit. p. 48. sq.

iam iam occupaverint, negatque iure decidi posse, num advenae ab incolarum dominio abstinere debeant, imo horum imperio subiici queant? an possessores expellere ipsique loca occupare? an denique ad divisionem provocare iure possint? *) Si omissa honestatis et aequitatis quaestione, de qua ex mea quidem sententia in universum decerni nequit, solam iustitiae legem consulamus, non videtur dubitari posse:

1) dominia et possessionem incolarum illacsam esse ab advenis servandam: neque enim in ditiones aliorum ferarum more irrumpere, earumque ordinem turbare, rationi atque paci inter homines servandae consentaneum est: unde nec ad divisionem invitatis incolis provocare iure poterunt;

2) non esse advenas ab incolis subigendos, etiamsi id vi fortasse efficerent: sunt enim homines natura aequales, ut alterum alteri ferro submitti, iuri ac rationi repugnet;

3) eosdem tamen advenas et reditus in patriam subsidia, et donec ea parentur, vitae praesidia necessaria; victum puta, amictum, et domicilium, perfecto iure posse exigere: quum enim sine his

*) „Ich sehe durchaus nicht ein, wie eines von allem „diesen *Recht* seyn könne oder auch Unrecht, im „juristischen Sinne. Was Moral und Billigkeit be- „stimmt ist sogleich klar: aber können wir sagen, „es müsse eine solche Forderung mit Gewalt *recht-* „*lich durchsetzbar* seyn, weil es ein angebornes „Recht so mit sich bringe?“ etc. Lit. cit. p. 49. In quibus rursus falso proponi quaestionem apertum est. Non enim in eo posita est: quid vi tamquam ius impetrari queat? sed eo pertinet, an qui vim habeat, ea ad finem certum uti iuste possit?

essent interituri quibus abundant alii, partem qua indigent ab illis peti, imo si recusent, quum iudicis copia desit, vi exprimi, neutiquam iniustum est. Atque hoc ius, e quo hospitia exorta sunt, inter Phaeacas agnitum esse Odyssea docet *).

Quodsi quis

4) oblati ad reditum necessitatibus commorari in alieno solo mallet, idque intolerabile incolis videretur, quia nemo illum recipere in tutelam vellet, vi expelli atque in patriam deferri absque dubio posset. Dura haec videbuntur multis: sed meminerint, duritiam qua nos adversus malignos defendamus maxime necessariam, arbitriis hominum, a quibus omnia pietatis et humanitatis officia proficiscuntur, plerumque mitigari **).

VII. Quod denique magnopere urget L. A. Warnkönig, ex opinione nostra eam civitatem, quae iura connata non defendat aut adimat, absolutam sancire iniuriam ***), id nos adeo non moratur, ut potius ambabus, ut aiunt, manibus concedamus. Neque enim illud quod *suae* opinioni obstare ipse sensit argumentum removit: si omne ius agnitione publica nascatur, etiam iniuriam pro iure agnosci posse. Nam si id argumentum eo refutasse sibi videtur, quod natura homini insit studium perficiendae atque corrigendae conditionis suae, eoque studio etiam iura emendatius et rationi

*) Cf. amicissimi Eduardi Platner libellus: Notiones juris et iustitiae ex Homeri et Hesiodi carminibus explicitae, (Marb. 1819.) p. 137. sqq.

**) Plane nobiscum consentit Eschenmayer lib. cit. T. I. §. 50. 51. p. 159. sqq.

***) Lib. cit. p. 50. sq.

accommodatius sensim sensimque prodeat, vehementer errat; quippe id non modo repugnat verbis nostri: „*es soll was Recht ist überall Rechtens seyn und unter allen Menschen,*“ sed etiam valet ad ipsam vim argumenti augendam. Scilicet quum philosophia summam omnium rerum notiones intueri nos iubeat, ibi ius deest sensu philosophico, ubi aliquid perfici et emendari potest. Quodsi ius esse dicas quicquid publice agnatum sit, idque perfici seculorum decursu et excoli fatearis, furta, rapinae, caedes, omnia denique quae iustitiae notioni maxime repugnant iusta haberi possunt, donec iniusta esse populus agnoscat. Quod nos si de iure positivo disputetur, lubentes largimur: quemadmodum enim omnibus in rebus homines a summo perfectionis gradu remoti, in inferiore consistunt, ita iuris imago certis aetatibus, more aut superstitione abreptis, adeo se abscondit, ut non modo (quod humanae imbecillitatis est!) in causis singulis decidendis, sed in stabilicendis gravissimis principis, iniuriam pro iure amplectantur. Quem in censum e recentiorum populorum institutis inquisitio in haereticos, sagarum et magorum persecutio, quaestio per tormenta, iterata librorum absque auctoris et bibliopelae consensu per typos, repetitio referuntur; quae licet legibus quarundam civitatum consentanea aut fuerint aut sint cum maxime, nemo hodiernum iustitiae in universum accommodata dixerit. His igitur exemplis usus, si quis nos prohibeat quominus aeternas iusti et iniusti leges anquiramus et e ratione derivemus, quarum ope omnes omnium populorum leges ex parte saltem examinemus, idem artifices ac philo-

sophos de pulcri notione vetet quaerere; fuere enim homines hodieque sunt, quibus nigra ac tetra Africanæ mulieris facies, pulcrior Venere Medicea videatur. At proprium id hominis, praesertim eruditi est, ut non ei quam reperit conditioni inhaereat, sed meliora quaerat: ut non ex his quae fiunt eius quod fieri debeat leges deducat, sed primum meditando, observandoque leges invenire studeat, tum secundum eas quibus factis quibus omniis opus sit pronunciet. Sed audiamus paulisper eam in rem disputantem Antecessorem Leodiensem:

„Ist es wahr, daß *wirklich* Recht sey, was „nach Bildung eines geselligen Vereins auf „irgend eine Weise als solches festgesetzt „ist, so kann auch nicht davon die Rede „seyn, daß in einem solchen Verein die „Urrechte durch ihn müssten geltend gemacht werden können, sofern sie nicht auf „irgend eine Art anerkannt sind.“

Haec etsi recte colligi non negem, ipsa tamen consecrarii natura arguit principii falsitatem. Quis enim vitam, valetudinem, libertatem externam, defendi non posse sustineat, nisi iure eius defensionis agnito? aut quis ibi ius servari contendat, ubi ista bona defendi nequeant? — Nam hos quoque loco ita sermocinatur auctor, quasi iura indefensa, iura non sint, et quaerere nos iubet, quid *vero* iuri (dem *wirklichen* Rechte) opponat? — Scilicet ius in abstracto! — Id vero ipsum est quod scrutamur!

„Es ist daher gleich falsch, Urrechte in dem „gesellschaftlichen Zustande als wirksam an-

„zunehmen, deren Geltendmachung ausser
„demselben man für unmöglich hält, ohne
„doch ihr Daseyn zu läugnen.“

Nos, qui societatem cum hominibus ipsis ortam esse statuimus, atque haec duo: *habere ius*, et *persequi illud posse* accurate discernimus, iura quaedam primaria esse arbitramur, quorum defensio, adquam natura omnes et ratione feramur, quam fieri possit certissime et gravissime in civitate peragenda sint. — Quamvis autem non absolutissima sit per humanam imbecillitatem ista defensio, sed caedes, furta, alia facinora, nonnunquam patrentur, ius ipsum aeternum atque illibatum est, sive ad notionem eius universam, sive ad singulorum iura in posterum defendenda respicias.

„Es müsste, wenn im Staate sie (die Ur-
„rechte) nicht durch positives Recht aner-
„kannt werden, dann ein absolutes Unrecht
„vorhanden, und deshalb der ganze Ver-
„ein selbst widerrechtlich seyn.“

Cuius enunciationis prior pars, ut dixi, verissima, posterior falsa est. Potest enim notione iuris nondum accurate perspecta, aut incultis moribus, id lege sanciri quod iuri adversetur; sancita igitur est iniuria, neque tamen iniuria consistit civitas, quam voluntate sua et amore cives amplectuntur. Quum ad externam respiciamus iustitiam ea gradus quosdam admittit, aliisque rebus laesa, aliis coli ac stabiliri potest. Variant enim populorum, praesertim incultorum, de iusto notiones: neque, si illis quae qualibet aetate vigent principis fuerint obsecuti, licet ab aeterna atque

summa iustitiae lege recesserint, iniustae dici possunt civitates. Alioquin omnes iniuria consistere-
rent, quum nulla sit quae absolutam repraesentet iustitiam.

„Man müsste es demnach als vollkommen
„rechtlich finden, wenn ehemals die Römi-
„schen servi revoltirt hätten, um ihre Men-
„schenrechte geltend zu machen.“

Contra Romanas leges eos acturos fuisse, non nego. Ceteram quum eo aetas nostra devenerit, ut iis armis defendat servitatem *), quae partim subministrata ab Hobbesio, ipsa antiquitas non fuisset probatura, (quippe Romani **) pariter ac Graeci ***) contra naturam esse servitatem intellexerunt) ingenue mihi videtur pronunciandum, servos Romanos, si adversus dominos remque publicam communi ope surrexissent, adversus leges quidem, sed non iniuste fuisse acturos. Et quicumque Italiae populos sociali bello civitatis iura sibi asserentes recte ac strenue fecisse concedit, multo magis idem de servis in libertatem sese vindicantibus affirmet necesse est, quorum longe deteriorem fuisse conditionem, nemo est qui

*) Hugo Lehrb. des Naturr. §. 141. sqq. Haller Handb. §. 35. in nota p. 135. et Restaur. T. III. p. 199 — 215. Contra disputant praeter Welkerum Schulzius §. 111. p. 137. sqq. Köppen Rechtslehre p. 25. sqq. Eschenmayer T. I. §. 55. et T. II. §. 61. imo ipse principia sua hic deserens Marezoll §. 218—125.

**) §. 2. Inst. d. I. N. G. et C. §. 2. Inst. de iure person. L. 4. D. de iust. et I.

***) Cf. praeter alios Platner lib. cit. p. 134. sq. et Krugius noster in Progr. de Aristotele servitutis defensore. Lips. 1812. 4.

nesciat. Hoc enim ipsum ex institutis iustitiae contrariis triste imo execrabile malum oritur, quod perpetua oriuntur legitimi et iusti dissidia, neque is qui legibus repugnat iniuste egisse dici potest, nisi ab iis, qui tamquam e vinculis sermoneinantur.

„Man müsste es rechtlich finden, Könige
„blos durch Erbfolge zum Throne gerufen,
„geradezu zu stürzen, weil es (?) gegen
„das Naturrecht seyn könnte. Das blose
„Anerkennen solcher Zustände würde durch-
„aus sie nicht rechtlich machen können.
„Es mögte darum eine Wissenschaft, wel-
„che Rechtssätze enthielte, die durch sich
„selbst, *durch die blose Gewalt der Ver-*
„*nunft als Rechtssätze mit Gewalt (?)*
„geltend zu machen wären, nicht möglich
„seyn.“

Quod ad regum imperium hereditarium attinet, nihil habet quod iuris notioni repugnet, siquidem a civibus aut expresse aut tacite sit agnitum, ut plane non intelligam quomodo hoc potissimum exemplum servituti proxime adiungi potuerit, nisi ut odium iuri naturae pararetur. Ceterum placita quaedam iuris sola vi sua ac natura posse defendi et quasi in vita repraesentari, nemo somniavit, agnitione autem iustum ex iniusto fieri posse, praefracte negamus.

Iam ut causae nostrae satisfaciamus nihil superest, quam ut omnem quae inter morum et iuris disciplinam, deinde inter ius naturae et positivum intercedere videatur differentiam, paucis propositionibus explicemus.

Differt autem ethica a iure naturæ

I. *fine*; qui etsi communis est practicae, ut vocant, philosophiae, quae vitae ad rationem accommodatae leges explicat, ethica tamen summam honesti legem per se spectatam homini sive in solitudine sive in societate viventi observandam, persequitur, idque habet propositum ut bonum et honestum omnes actionibus suis expriment. Iuris autem disciplina habita naturae animalis atque socialis ratione, ad externa honestatis impedimenta inde oriunda respicit, idque propositum habet, ut ordo quidam externus societatis inveniat, inventus stabiliatur, qui ad removenda atque tollenda ista pericula valeat; unde ipsius cum ethica nulla potest esse pugna.

II. *ambitu*; ethica enim lex omnem humanam actionem, qua latissime patet, sive faciendo, sive omittendo, sive cogitando atque sentiendq sese exserat, complectitur; iuris ratio non nisi externas actiones, societati manifeste noxias, attingit; unde quum nulla sint ethice *ἀδιαιρέτα*, multa sunt e disciplina iuris. Non quasi ea permittat v. c. mendacium, avaritiam, luxuriam, [fuere enim qui huiusmodi iura contra omnem rationem excogitent *)] sed quia arbitrio cuiusque committen-

*) Ne C. S. Zachariae quidem, ingeniosissimus scriptor, hac ex parte ab omni errore sibi cavit. Nam T. I. p. 54. has proponit notiones: „Ein Recht ist die „Zulässigkeit, eine Rechtspflicht die Nothwendigkeit „einer Handlung zu Folge des Rechtsgesetzes. Eine „Rechtspflicht als Gegenstand des Rechts betrachtet, „ist eine Rechtsverbindlichkeit.“ Unde pag. 83. demonstrato iure puniendi, sic mirum in modum argumentatur: „Da eine jede nach den Gesetzen

dum est, utrum honeste an turpiter vivere velit, neque ea facta quae pacem et securitatem non laedunt, nisi in carcerem et custodiam mutare velis societatem, prohiberi possunt.

III. *legum qualitate*, nam, ethica imperat, ius prohibet. Quod ut recte intelligatur ab universa iuris notione (e qua singulorum iura fluunt) explicanda incipiendum. Qui enim a iure singulorum definiendo ordiuntur, eorum non modo omnis disputatio fluctuat et lumine suo destituitur, sed gravissimus etiam is error adducitur, quod, quia nemo ad persequendum ius suum adigitur, in permittendo omnem iuris naturam versari opinantur. At primarias rationis leges permissivas esse non posse, sed aut imperare aut prohibere, apertum est. Optio autem qua in iure

„des Rechts zulässige Handlung ein Recht zu nennen ist, so ist dem Verbrecher allerdings ein Recht auf die verwirkte Strafe beyzulegen.“ Sed tale ius, ei cui competit noxium, cum ipsa iuris notione pugnat, neque formulis vitae quotidianae: *dem Verbrecher widerfährt sein Recht, er fordert sein Recht*, abuti debemus in quaestionibus artis ac disciplinae.— Legem iustitiae exaequantis, quam inter homines primariam esse auctor ipse fatetur p. 84. sq., idem p. 59 — 61. prohibitivam esse recte praecipit. E prohibitiva lege oritur alteri necessitas facta quaedam omittendi, alteri ius hanc omissionem flagitandi, scilicet ei, citius in commodum facta est prohibitio. Neque vero colligi potest, quicquid non sit prohibitum legi accommodatum esse, quum sit extra legem, *ἀναπόρη*. Itaque iura singulorum e summa iuris lege deducenda, id comprehendunt, quod ab aliis in eius qui iure utatur gratiam omitti vel certis casibus fieri debeat, non id quod is ipse qui iure utatur facere possit. Quod etiam probant correlatae iuris et obligationis (sensu hodierno, non Romano) notiones.

persequendo utimur mere ethica est, atque ad internam libertatem spectat: neque si rem accurate ex morum disciplina examinaveris unquam erit dubium, num iuri cuidam insistendum, an ab usu eius abstinendum sit.

IV. *incitamentis*, (*Motiven* vocant nostrates); haec enim morum disciplina in ipsa honesti lege, et ad summum humanitatis gradum contentione, quaerit. Sed externus iuris ordo vi sustineri ac defendi debet, cuius scilicet aut comminatione aut usu illi moveantur, qui rationi aures obturaverint *).

Iam si de iure in civitate constituto quaeratur, discernendum est a iure voluntario ius necessarium.

I. Ius necessarium quod e rationis praecipis ac iuris notione derivatur, paucis constat, neque ad conservandam civitatem sufficientibus principiis, sed tanto gravioribus, quanto certius constat nullum in iis esse legumlatoris arbitrium, quippe quibus sublatis imperii auctoritatem atque fundamenta ipse evertat. Et quamvis non absolutus fuerit omnium aetatum atque populorum in hac iuris parte consensus, quemadmodum servitus, quaestiones per tormenta, haeticorum ac sortilegarum persecutiones, quae omnia hodie abhorremus, docent, tamen neque adversarii omnes huiusmodi institutis unquam defuerunt, et norma iuris necessarii ex indole atque cultu cuiusvis aetatis petenda est. Nam quum in eo hodie Icti omnes consentiant, non tam legibus quam usu et con-

*) Cf. Zachariae T. I. p. 55.

consuetudine ius inter cives primum constitui, constitutum excoli atque firmari, necessario ista consuetudo ad eas notiones sese applicat, quas de honesto atque iusto cives conceperunt: quibus accuratius cultis atque perspectis fieri potest, ut id quod maioribus iustum imo necessarium videbatur, nos turpe atque nefarium esse intelligamus: praesertim quum soleant, latius sparsis doctrinae praeceptis, eas causae evanescere, quae ista instituta antea commendabant. Quapropter ubi aliquid praeteritorum temporum fustitutum rationi et iuri naturae adversari pronunciamus, non tam legumlatores atque populos vituperamus, qui istas pestes toleraverint, quam illas unquam inter mortales reduci posse ac debere negamus*). — In singulis autem legibus ferendis quosdam arbitrii principum scriptos esse fines, neque illorum auctoritate honestum ex inhonesto, iustum ex iniusto fieri posse, iam veteres intellexerunt, omnisque docet historia. Nam quidquid legumlatoribus ea in re tentare placuit**), etiamsi a civibus aut timidis et imbecillis, aut levius malum pro graviore

*) Ita evitare videmur ea opprobria, quibus Ictos philosophastros ingeniose ac facete persecutus est b. Seidensticker, in libro oblivioni non tradendo: Iuristische Fragmente, (Gott. 1802. 8.) T. II. p. 1 — 61., qui in iis quae ipse de argumento nostro disputavit p. 62 — 83. non multum recessit a nostra sententia.

**) Quo spectat v. c. lex Lycurgi de furtis, L. s. C. ad legem Iul. mai., de cuius ea parte quae ad innocentes puniendos spectat, in iudicio maiestatis non attendenda, videnda est Gruneri et b. Erhardi Dissertatio, quae Lips. 1803. prodit.

quod e certamine cum legumlatore ineundo oreretur, eligentibus, per aliquod tempus observatum esse videamus, usus fori fere semper paullo post repudiavit. Qua in re antiqua tempora longe a recentiori aetate superari, quae accurate cultis vitaeque accommodatis, praesertim Christi beneficio, ethices principiis, et legumlatores sistat religiosiores, et civis excitet ad severius de legibus iudicium, ne pertinacissimi quidem antiquitatis admiratores negaverint.

Ac paulo accuratius rem considerantes facile animadvertimus, maximam illius quod necessarium diximus iuris [partem, ad civile seu privatum spectare, de iure autem publico, sive ad constitutionem sive ad administrationem civitatis referamus, pauca tantum et universalia principia posse stabiliri. Unde ingeniose dudum, ut alia multa, docuit Schlosserus *), reliquarum legum omnium, quae ad crimina et poenas, quae ad statum publicum, quae ad regendam rempublicam pertineant, maiorem esse in variis civitatibus diversitatem, crebriores variis aetatibus mutationes: civilis iuris, etiamsi formae quaedam differant aut immutentur, idem ac stabile esse fundamentum **). Scilicet commercii inter cives regulas

*) In libro: Briefe über die preussische Gesetzgebung.

***) Negare id videtur Köppen, Politik p. 231. „Die „Civilgesetze lauten bey den Völkern ungemein abweichend, ja sogar einander ganz widersprechend; ihr Werth unterliegt keinem allgemeinen Urtheil, — ihre Güte beruht nicht auf demjenigen, „was sie sind, sondern *dass* sie sind, nämlich „Entscheidung geben in Privatverhältnissen.“ Quod de singulis praeceptis verum, non de principiis.

eadem fere omnibus aetatibus placuere, quippe ad quas eadem vitae necessitas omnes ducit: civitatis autem formandae et gubernandae, criminum puniendorum ratio, a conditione singulorum populorum, singularum aetatum pendet, eaque immutata necessario, immutatur*). Quo ipso evenit, ut antiquae leges, quarum in aliis iuris partibus aut nullus aut exiguus usus est, (neque enim ubi ratione scripta, ut Galli vocant, utimur, lege nos uti dicendum est) civilibus causis hodiernum quotidie adhibeantur.

omninoque propius ad ordinem iudiciorum spectat, quam ad ius civile, quod inter omnes gentes iuribus familiae, domini, et conventionum non dissimili ratione constituendis, absolvitur.

- *) Miror C. S. Zachariae operis cit. T. I. p. 146. iuris publici et privati notiones ita miscere, ut ad posterius ius singulorum hominum quatenus in civitate defendendum sit, ad prius ius hominum tamquam sodalium civitatis referat. Nam haec quomodo possunt separari? aut quis ferat ius politicae (*Sicherheits-Polizey*) et ius criminale inter partes privati iuris relatum? — Melius profecto et clarius Ulpianus utramque notionem L. 1. D. de I. et I. constituit, quam nisi omnia me fallunt accuratissime describeris, si dicas: Ius publicum complecti ea placita, quibus forma atque administratio civitatis, iuriumque necessariorum (*unveräußerliche Rechte* vocant nostrates) defensio describatur; privatum ius comprehendere leges commercii, ac consuetudinis inter cives liberae, quibus ea non tam regatur et constringatur, quam ortis controversiis iudicetur. (Grundsätze über den freien Verkehr der Bürger, um ihn in gewissen durch den Staatszweck vorgeschriebenen Grenzen zu halten, hauptsächlich aber bey vorfallenden Collisionen aus aufsern Thatsachen auf die Existenz oder Nichtexistenz, den größern oder geringern Umfang, gewisser veräußerlicher Rechte schliessen zu können.)

II. Ius voluntarium, quod e mero hominum arbitrio promanat, partim conventionibus nititur, quarum in iure praesertim publico magnam esse auctoritatem, quasque non nisi eorum a quibus sunt initae consensu tolli posse, omnes concedunt*): partim lege ac consuetudine. Innumera enim sunt instituta civilia, quorum e notione iuris et civitatis necessitas demonstrari, neque vero certa forma describi potest. Nam formae rerum, veluti iudiciorum, contractuum, testamentorum, innumerae sese offerunt, quarum quae sit eligenda, non iuris sed utilitatis rationibus metiendum est, eligunt autem singuli populi eas, quae ipsorum ingenio, commerciis, religioni, videantur accommodatissimae: alias respuunt, aut usu et consuetudine mutant. Quapropter qui haec e solo iure naturae diiudicant, quaeque ut necessaria demonstrari nequeunt iniusta esse clamant, profecto id agunt, ut in contemptum disciplina nostra, et praecipue ius naturae abripiatur. Etenim haec omnis iuris hypothetici pars politicae committenda est, cuius eam ipsam ob causam artissima est, nec tamen ab omnibus agnita, cum iurisprudenda coniunctio: nec quidquam nisi risum nobis moveant, qui de finibus patriae potestatis, de polygamia vel monogamia, de accusatorii vel inquisitorii processus praestantia, de iurisdictione publice, et ex parte saltem a iuratis civibus exercenda, de constituenda collegiorum quibus respublica regatur inter se

*) Etiam de legibus constituendarum civitatum (*von Constitutionsgesetzen*) quatenus omnes conventionum naturam habeant, multa egregie disputavit Schlosserus lib. cit.

ratione, similibusque quaestionibus disputantes, maxime imo unice in eo elaborant, ut e iure naturae opiniones suas stabiliant. Etenim haec omnia partim ethicis, partim politicis rationibus reguntur: iusti autem regula neque accusatorio neque inquisitorio processu, offenditur, pariterque salva est, sive iurati cives publice, sive privatim Icti sed rationibus munitas, sententias ferant.

Nullae igitur sunt iuris naturae in iure voluntario partes nisi negativae, scilicet ut eas institutorum publicorum formas, quae iusti regulae repugnent, respuendas esse pronunciemus. Cuius rei luculentum exhibent quaestiones per tormenta, iisque similes plagas, aut per mediam, exemplum: utut enim intersit civitatis, criminosos plecti, magis etiam interest iustitiae, innocentes non torqueri atque dehonestari. Quodsi constituta essent hodie clandestina, Westphalicis similia, iudicia, si quis princeps causas civium ipse solus cognoscere, sententiasve latas sollicitare ac labefactare sustineret, (quam pestem *Cabinetsiustiz* vocant nostrates) iniustum id, et ab omni parte vituperandum pronunciamus *).

Quodsi iis quae hucusque disputavimus veri aliquid inest, iuris naturae studium, tanto olim fervore agitatum, nunc inter Ictos pene inter-

*) Sed hoc quoque malum, ut alia, nobis commendat Hallerus Restaur. T. II. p. 239 — 245. T. III. p. 84. sq., non discernens principis in summo tribunali praesidium, (quale Imperatorum Romanorum in auditorio fuit), a causae cognitione quam ipse solus suscipit. Nam ne hoc quidem probat, quod hodie principes in causis civilibus de quibus cum subditis litigant, suis se tribunalibus subiiciunt.

mortuum, ita debet in vitam revocari, ut profligatis pristinis erroribus, praestantior disciplina prodeat, quae neque somnia proponat, nosque aut in Elysium aut in Tartarum avocet, humanae naturae parum accommodatum, neque vero ICTos, quasi glebae adscriptos, ultra legum placita sapere prohibeat. Nam inter ipsos Gallos florere hodie haec studia, cum libri varii docent quae de iure naturae, a philosophia iuris distincto, apud illos prodire *), tum instituta non ita pridem in scholis Galliae iuridicis, iuris naturae cathedra. Quo magis mirabuntur Galli de communibus studiis ita ad se a nostralibus referri, quasi illam quae ius naturae spernat sapientiam ab ipsis, praesertim a Montesquifio, praeunte Hugone, tamquam insigne beneficium, acceperimus, cui, etsi per aliquod tempus vulgus scriptorum sese opposuerit, quod scilicet trito itinere incedere amet, plaudant tamen hodie ICTi omnes Germani, scilicet qui scholae criticae et historicae placitis omnes sese dediderint **).

*) V. c. Introduction à l'Étude philosophique du Droit, précédée d'un Discours sur les causes de la stagnation de la science du Droit en France, par A. I. Lherbette. Paris, 1819. 8. de quo libro, sane multis erroribus obsito, v. Themis, ou Bibliothèque du Jurisconsulte, par une réunion de magistrats, de professeurs et d'avocats. Tome Premier. (Paris 1819. 8.) p. 213 — 220.

***) Vid. L. A. Warnkönig de l'état actuel de la science du Droit en Allemagne, et de la révolution qu'elle y a éprouvée dans le cours des trente dernières années, in opere cit. Themis, T. I. p. 1 — 24. Ibi pag. 11. 12. de Hugone: „un long séjour en Alsace et à Montbeillard l'avait mis à portée de s'instruire à fond de la littérature

Scilicet qui suae scholae cancellis adstrictus tenetur, nihil videt, nihil audit, nihil omnino percipit, nisi quod ex illa provenierit : habent enim,

„française, et de puiser dans les ouvrages, de nos
 „écrivains les plus célèbres, et notamment de Montes-
 „quieu, les lumières dont plus tard il devait enrichir
 „sa patrie.“ Tum p. 16. sq. : „Depuis Thomasius
 „on faisait généralement dériver la sanction des
 „droits de l'homme, du pouvoir que la loi naturelle
 „donne à chacun de se conserver, en employant
 „légitimement la force de la résistance. Cette science
 „chimérique, puisqu'elle présuppose que la force
 „accompagne toujours le droit, fut encore admise
 „par les disciples de Kant, qui, suivant mal la
 „trace de leur maître, voulurent ensuite rechercher
 „le principe du droit naturel dans des abstractions
 „métaphysiques plus élevées, et qui enfanterent
 „ainsi une foule de systèmes, dont l'effet infaillible
 „devait être de replonger la science dans une espèce
 „de chaos (!!!). — C'est encore à M. Hugo qu'il
 „était réservé de découvrir le fil, qui devait nous
 „conduire hors d'un tel labyrinthe. Il s'opposa à
 „de si fausses méthodes de concevoir et de traiter
 „le droit naturel; et s'appuyant sur l'autorité de
 „Montesquieu il soutint, que tout droit n'a de
 „sanction que dans l'état social; que le droit na-
 „tuel n'est en lui même que la philosophie et la
 „morale. — — Tel fut l'objet de ses travaux pen-
 „dant les années 1798 et 1799. Mais cette nouvelle
 „théorie n'obtint alors que peu de faveur, et la
 „foule des écrivains préféra de s'enfoncer dans l'ornière,
 „qu'elle trouvait creusée devant elle.“ Denique p. 22.
 25. ubi de recentissimis temporibus et schola ut
 vocant historica loquitur, Gallis narrat : „Tel est
 „le point où est parvenue aujourd'hui la jurispru-
 „dence en Allemagne. Le caractère de la méthode
 „qui y est généralement adoptée; est d'être cri-
 „tique. — — Elle regarde l'étude du droit romain
 „comme le fondement de toute jurisprudence“ etc.
 Modo si de Ictis Germanis, non de certa schola

ut monachi, regulam, ultra quam sapere non audeant. Quo ipso nobis perniciosum videtur omne illud inter coeayos scholarum discrimen: una enim est cui thura litamus Veritas, una in qua excolenda versamur iurisprudencia, nec maior esse potest laus historici, quam philosophici ICTi, quorum alter philosophia, alter historia destitutus, necessario coecutit. Itaque hoc scholarum discrimen posteris faciendum committamus, qui quam bene singuli, quam male de arte nostra meruerint, verius iudicabunt. Interim ad finem eundem suo quisque modo, absque superbia et fastu, contendamus: neque ad externos referentes, ea unice quae nostris opinionibus consentanea sunt, persequamur!

Agitantur enim inter ICTos Germanos eadem hodie quae inter Theologos certamina, quemadmodum egregie iam observavit Koeppenius *). Nam ut inter Theologos alii scripturae sacrae et revelationi unice inhaerentes, rationem a rebus fidei fere segregant, alii ex scriptura sacra, ope rationis illustrata, veram demum fidem peti posse, nec maius pretium revelationi quam rationi, ab eodem Deo profectae,tribuendum esse contendunt, ita nostrorum multi legibus latis, praesertim iuri

loquitur, addidisset: *positive*; nam de iure naturae hic plane silet, quasi ei nemo amplius incumberet, postquam ab historicis ICTis spernitur!

*) Politik p. 247., cuius libri integra pars p. 232 — 261. ad recentissimum ICTorum dissensum spectat, atque in eorum quae hac de re scripta sunt multitudine egregie excellit.

Romano religiose addicti, et a iure naturae, et a novis legibus condendis abstinendum esse pronunciant; multi leges positivas ad rationem et hodiernam civitatum conditionem tandem aliquando exigendas, neque postquam historica studia revixerint, iuri naturae valedicendum esse docent. Sed quum theologi omnia in rebus sacris revelationi, nihil rationi tribuentes (*Supranaturalisten* hodie vocantur,) propter rerum de quibus agitur, mentis humanae fines excedentium magnitudinem et sanctitatem refutari non possint, Icti qui eorum exemplum in rebus humanis ac facile diiudicandis, a quibus civitatum salus pendet, imitantur, aut in coecam superstitionem, aut in vanam umbraticae doctrinae ostentationem incidunt, artis nostrae dignitatem evertunt, et dum ius naturae reprehendunt, acute, sed tamquam e vinculis, disputant adversus ea, quae omni disputationis periculo Deus ipse, aeternas iusti leges pectoribus nostris inserens, exempta esse voluit. A quibus vitiis si scholae quae historicam se praedicat statores virtus sua immunes praestitit, metuendum tamen est, ne id eveniat, cuius initia iam omnium conspectui obnoxia videntur: nempe ut discipuli magistrorum placidis in artis perniciem abutantur, ac iure Romano superstitione culto, philosophiam omnem, praesertim certa ac firma rationis de iusto iniustoque praecepta, ex Iurisprudencia eliminent. Scilicet scholam Gallicanam unice admirantur, atque eum in gradum reducere studia nostra volunt, in quo Cuiacii aetate constiterint: parum animadvertentes, ipsum Cuiacium, si his temporibus viveret,

aliam fuisse rationem, a iuris Romani admiratione alieniorem, in futurum. Nullum enim est in humanis institutis, quod posterior aetas non emendet atque perficiat: nullum, quod ad summum perfectionis gradum evehatur. Itaque et iuris naturae, diversi a scripti iuris philosophia, disciplina inter Germanos nata *), et legum Codices aut conditi aut condendi, perfici adhuc atque excoli poterunt. Sed propterea ius naturae contemnere, novos Codices dissuadere, tamquam importunae temeritatis conamina, antiquas autem leges admirari, tamquam aeternae cuiusdam sapientiae monumenta, praesertim forma et argumento mancas, superstitione et barbarie, quibusdam in partibus

*) Egregie Eschenmayer, lib. cit. T. I. p. 31, sq. (quo loco et ipse recentiore de legum Codicibus controversiam persequitur): „Ein Recht wenigstens „ist auf heimischen Boden aufgewachsen, und dies „ist das Naturrecht. Es ist der einzige kräftige „deutsche Stamm im römischen Walde, der aus „eigenem Saamen sich entwickelte, groß und stark „würde, und weil ihm die vaterländische Erde „mehr als dem fremden Holze zuschlägt, wohl die „fremden Bäume überwachsen dürfte. Sollen wir „diesen einzigen deutschen Baum nicht nähren und „pflegen? — — Jeder Baum muß wachsen und „erstarken, ehe er Blüthen und Früchte trägt. Hat „dieser deutsche Naturstamm bis jetzt noch keine „Früchte getragen,“ (quod tamen non esset largiendum) „so müssen wir bedenken, daß er noch „nicht viel über 300 Jahre steht, während der römische Stamm bis zur Zeit seiner reifen Früchte „über 1000 Jahre nöthig hatte, unter weit günstigeren Auspicien stand, und nie von Parasitenpflanzen, wie bey uns das Feudalwesen, zu leiden „hatte.“

plenas; sermone peregrino scriptas, ne doctissimis quidem omni ex parte intellectas, id mihi quidem, ut ingenue fatear, a Icti, veram non simulatam philosophiam affectantis, persona, atque ab huius ætatis luce alienum esse videtur.

EXCURSUS III.

De civitate quatenus conventionem nitatur.

Quum antiquissima *) sit et inter Germanos praecipue populos recepta eorum sententia, qui civitatum origines in conventionibus quaerunt, eadem vero doctrinam recentior aetas factis et oratione saepe ita professa sit, ut ipsas civitatum columnas evertere videretur, evenit, ut quod homines peccassent doctrinae ipsi tribueretur, eamque adeo plerique non enuclearent amplius, et ab erroribus liberarent, sed tamquam ex duodecim tabulis insignem ad deformitatem puerum, prorsus elitriparent. Quam quum antea alii, inque iis Hugo **)

*) Graecos quorum res publicae aingulis urbibus comprehendebantur, omnia ad *συνθήκας* referre constat, e quibus Plato et Aristoteles sat multis locis civitatum originem derivant. Hinc ipsa quae in L. 2. D. de LL. et Sctis migrarunt Demosthenis verba: *ὄντων εἶναι νόμους συνθηκῶν πόλεων*. Neque apud Romanos antiquissimae de statu publico leges aliter quam per conventionem sancitae sunt.

**) Lehrb. des Naturr. §. 568 — 371. quem sequitur Marezol §. 42. 45.

impugnassent, Hallerus *) ita insectatus est, ut in eam omnium quae sensimus quaeque sentimus malorum culpam conferret. Quem multi alii neque illaudati scriptores, in aliis Hallerianae doctrinae neutiquam propitii, in iudicio de doctrina illa ferendo secuti sunt, quorum principes nominasse sufficiat Fridericum Ancillon **), Fridericum Köppen ***), Car. Sal. Zachariae †). Sed contra exortus est vir sagacissimus Carolus Dietericus Hüllmann, qui, quod plerique etiam antiquae opinionis asseclae negandum esse putabant, ausus est defendere, antiquas civitates omnes conventionibus vere initis ortas esse atque formatas ††).

Quam quaestionem dum accuratius examinare instituimus, ante omnia de notione et fine civitatis quaedam sunt praemonenda.

De quo argumento quae recentissimus, multisque in partibus praestantissimus politices auctor Zachariae disputavit, triplici potissimum ratione videntur esse reprehendenda; primo quod imaginem civitatis (*den Staat in der Idee*) definiendo complexus est, non investigatis antea diligenter omnibus vitae civilis atque humanae necessitatibus;

*) Loca excitavi in Notis ad Excursum primum.

***) Ueber Souveränität p. 9. sq. Ueber die Staatswissenschaft p. 20. sq.

***)) Politik p. 18 — 24. 66. sq. collata pag. 100. sq. Rechtslehre p. 116. sq.

†) Vierzig Bücher vom Staate T. I. p. 171 — 180.

††) Urgeschichte des Staats. Regiom. 1817. 8. Cuius libelli primaria capita denuo exposita magisque exulta sunt in eiusdem auctoris opere: Staatsrecht des Alterthums. Colon. 1821. 8.

deinde quod nimis amplam, denique quod eam definitionem proposuit, quae nullam finis ad quem constituta sit civitas commemorationem contineret.

Nam quod ad primum caput attinet, non est notio civitatis inter innatas nobis atque primarias referenda, quas, uti Dei et libertatis ideas, ratio nobis sola offert, sola probat; sed ad illam usu deducimur et experientia *), scilicet ubicunque cultiores homines sint, ibi civitates constitutas esse animadvertentes. Hominibus autem unice, non superioris aut inferioris naturae animantibus, congruere civitatis notionem, certum est: nam neque animalia civilem ordinem sibi constituere videmus, neque si quid esset inter perfectiora aut inferiora praeter hanc terram *πνευματα* civitatis simile, id nos ratione assequi, eiusque leges explicare ullo pacto possemus. Qui igitur de republica exponere, imo ideam eius adumbrare velit, illam non e notionibus quibusdam solerter inter se coniunctis depromat, ac societatem quandam quae ipsi videatur necessaria civitatis nomine ornet, sed accurate observatis humanae naturae facultatibus, eas potissimum exploret, quae hanc civilem communitatem hominibus non modo utilem et iucundam reddant, sed adeo necessariam. Quas si repererit, sponte perveniet ad civitatis non quae sit, sed (ut est disciplinae) quae esse debeat notionem, in qua vere repraesentanda, omnibus qui in civi-

*) Quod negat auctor noster. „Wenn — der Staat „eine Thatsache genannt worden ist, so ist das „nicht so zu verstehen, als ob der Begriff des „Staates aus der Erfahrung entlehnt wäre.“ T. I. P. 91.

tatibus vivunt elahorandum sit. — At noster hic scriptor demonstrata iuris notione, ideam eius conditionis qua homines externae potestati subsint, sua auctoritate *civitatem* appellat *), cui eam conditionem qua nemo imperet, omnibusque libera facienda et omittendi quae velint potestas sit, (quippe in qua iustitia servari nequeat) antiquo sed parum idoneo *status naturae* nomine opponit. Itaque notam aliquam civitatis pro civitate ipsa amplexus, quia ratio nos iubeat infinitum in rebus externis quaerere imperium, colligit, etiam in civitate fuis absolutum cogendi penes imperantem esse **), imo civilem potestatem per se spectatam iure, spatio, tempore esse infinitam ***). —

*) „Die Idee der Thatsache, daß die Menschen einer „äußern Gewalt unterworfen sind.“ T. I. p. 88. 91. Paulo strictius pag. 116. „der Staat ist die „Idee der Thatsache, daß in der Erfahrung eine „physisch unbedingte Macht besteht, welcher ein „unbedingtes Zwangsrecht zukommt, oder — — — „daß das Rechtsgesetz mittelst einer angemessenen „physischen Macht dargestellt (gleichsam vergegen- „ständigt und verselbstetändigt) wird.“

**) „So gewiß die Herrschaft über die äußere Welt, „welche die Vernunft als Wille fordert, unbedingt „ist, eben so gewiß muß man dem Staate das „Recht zu einem unbedingten Zwange in Bezie- „hung auf die Unterthanen beylegen, den Staats- „herrscher mit einer diesem Rechte entsprechenden „Macht bekleiden.“ T. I. p. 25. sq.

***) „Die Staatsgewalt in der Idee ist ein *an sich* „unbedingtes Recht. — — — Mithin 1) ein jedes „Recht, das nur überhaupt erdacht und in Vollziehung „gebracht werden kann, ist, — — — in der Staatsge- „walt enthalten (!!!). 2) Alle Rechte der Unterthanen „beruhen auf einer Verleihung des Staates (!!!) etc. — „Die Staatsg. i. d. I. ist in Beziehung auf die Ver- „hältnisse *des Raumes* ein unbed. R. — — — Da- „her ist 1) die ganze Erde das Gebiet dieses Staates.

At talem potestatem homines neque exercere possunt, neque tolerare! Deo enim unice competit; unde in rerum natura restringi civile imperium propter abusus suspicionem et humanam imbecillitatem, edocemur*). — Quid igitur eam proponere

„2) Sein Recht beschränkt sich nicht auf die Oberfläche der Erde; auch das Innere der Erde, auch die Luft und der Himmel, so weit nur die Menschen dringen und gebieten können, ist sein Reich (!!!) etc. — Die Staatsg. i. d. I. ist in Beziehung auf *Zeitverhältnisse* e. u. R. etc. — Die Staatsg. i. d. I. ist als *eine unbedingte Macht* zu denken. So weit sich das Recht des Staates erstreckt, so weit muß sich auch seine Macht erstrecken. *Der Staatsherrscher in der Idee ist allwissend, allmächtig.* (!!!). „Ihm steht die Gesamtkraft der Menschen zu Gebote.“ — Haec Hallerianae doctrinae plane similia occurrunt T. I. p. 106 — 110.

*) „Iedoch vollkommen können die Begriffe von dem unbedingten Rechte und von der unbedingten Macht des Staates, auf keinen in der Erfahrung gegebenen Staat angewendet werden. Das Recht des Staats in der Idee ist unbedingt, weil und in wie fern die Verwaltung der Staatsgewalt als schlechthin gerecht und weise gedacht wird. Aber in der Wirklichkeit darf das Recht des Staatsherrschers nicht unbedingt seyn, weil die Staatsgewalt in den Händen der Menschen aus Unwissenheit oder Muthwillen gemißbraucht werden kann. Dem Staate in der Idee gebührt eine unbedingte Macht. Aber dürfte auch in der Wirklichkeit das Recht des Selbstherrschers unbedingt seyn, denn noch könnte den Regierungen, kraft der Schranken, welche dem Menschen die Natur gesetzt hat, nicht eine unbedingte Macht zu Gebote stehen. Der Staat in der Idee ist ein die gestraumte Menschheit umfassender Verein. Aber in der Wirklichkeit, (*so wollte es die Natur!*) bestehen mehrere Staaten nebeneinander.“ T. I. p. 111. sq. Nonne igitur praestat naturam ducem sequi, quam eidem repugnantem notionem in ipso disciplinae limine proponere?

iuvat civitatis ideam, quae in vitam revocari nullo modo possit? si posset perniciosa esset ac pestis humani generis? a qua sensus omnes hominum et affectus abhorreant? cui ipsae quae sunt civitates nequiquam convenient? quae potentiae abusum in principibus, principum odium in civibus excuset? Nam quamvis haec sit natura earum definitionum omnium, quae id quod in suo genere summum cogitari queat comprehendunt, (*Ideal-Definitionen* vocant nostrates) ut illis rerum externarum, imperfectarum et inconstantium, nulla omni ex parte conveniat, tamen si quae huiusmodi notio proponatur, quae in vitam revocari non modo non possit, sed ne debeat quidem, quoniam sit eo quod rerum natura exhibet longe deterior, manifestam ea arguit totius doctrinae falsitatem.

Sed nimis etiam ampla mihi videtur notio civitatis ab hoc auctore proposita. Nam singulae notae civitatis in decursu operis ab illo propositae, quod sit universitas*), (non societas), quod imperium in ea ad maioris partis civium voluntatem exerceri debeat**), quod denique summarum societatis humanae, eiusque aeternae, necessitatum, rationem haberi oporteat***), aut recipiendae erant in notionem, aut ex ea quae proposita est demonstrandae. Quod adeo non est ab hoc scriptore praestitum, ut civitatis et universitatis eandem notionem constituens, colligat, civi-

*) Cf. T. I. p. 103 — 106.

***) T. I. p. 192 — 204.

****) T. I. p. 204 — 207.

tatem esse universitatem *), in iis autem quae ad mitigandam civilem potestatem addit, non suam notionem, sed rerum naturam, optimam profecto ducem atque magistram, consulat. Quod nisi fecisset, sed soli inhaesisset notioni, etiam latronum, aut piratarum consortia inter civitates fuissent referenda, quippe quae et ipsa externae eique absolutissimae potestati subsunt, atque inter sodales iustitiam quandam accurate custodire solent **). — Praeterea magnum intercedere inter socialem hominum vitam, et civitatem discrimen, et quamvis nulla civitas absque imperio, imperium tamen praeter civitatem cogitari posse ***) ,

*) „Ein jeder Verein, in welchem eine äussere Gewalt besteht, ist ein Staat. Es sind nicht zwey Vereine denkbar, welche, ungeachtet in beyden eine äussere Gewalt bestünde, dennoch ihrem rechtlichen Wesen nach von einander verschieden wären.“ Ita T. I. p. 207. Sed p. 205. „Der Staat ist eine Gemeinheit (Universitas hominum). Denn e. Gem. ist ein Inbegriff von Menschen, welchen, weil sie einer und derselben äussern Gewalt unterworfen sind, ein und derselbe Wille und mithin die Eigenschaft eines Selbststandes beyzulegen ist“ etc. Ergo quum quaevis universitas sit civitas, civitas autem universitas, in circulo versatur.

**) Quod ipsum auctorem movit ad postremam civitatis notam addendam p. 204. sq. (ubi verba: „Ein Verein, in welchem die Mehrheit, oder über welchem ein Anführer nach dem Willen der Mehrheit gebietet, ist deswegen noch kein Staat,“ quae quomodo cum illis quae initio antecedentis notae attuli concilianda sint, non intelligo.) Sed notio ipsa sic debebat concipi, ut ista quae aliena sunt excluderet.

***) Sic facile evitatur dilemma nobis pag. 89. propositum.

non modo mythologia omnis, sed antiquissima historia, praesertim quam sacra scriptura offert, multaque itineraria docent, quae eum nobis monstrant hominum statum, qui socialis, sed tamen a civili remotissimus est. Quis unquam hominum sub communi duce venationi, piscationi, gregibus pascendis, praedae indulgentium ceterarum, inter Latinos *civitatem* aut *republicam*, apud Graecos *πολιτείαν*, inter nostrates *einen Staat* constituere dixit? Gentes utique venatorum, piscatorum, pastorum, Nomadum, harumque gentium principes atque duces extitisse, et in remotis terrae partibus hodie extare scimus: sed in iis nihil nisi primordia quaedam vitae civilis, quamvis adsit imperium, agnoscimus. Nempe inest notioni civitatis ea hominum necessitudo, quae primum arctior sit, ista societate, e sola victus et imperii communione orta: deinde firma ac perpetua; non ut nemini relinquere civitatem liceat, sed ut bene perspectis civium necessitatibus, certa quae illis satisfiat ratione iuncta, internis nitatur firmitatis praesidiis, in ordine administrandae reipublicae, ac salute civium positis. Is autem ordo, ea necessitudo inter homines vagos atque oberrantes stabiliri non potest: qui sola questus ratione coniuncti, iisdem quibus nunc abundant bonis mox aegre carentes, quoniam ne iuris quidem ordinem nisi mancum atque imperfectum sancire possunt, facile dissolvuntur. Sed fixis in certa regione domiciliis, ab agrorum cultura (quae antea non nisi admodum imperfecta exerceri poterat) vitae civilis initia derivantur; quippe cui soli et iuris, praesertim domini, maiorem firmitatem, et de

praecipuis vitae necessitatibus securitatem, et commercii tam inter cives quam cum exteris exercendi vincula, et artium aliarum ac disciplinarum originem, et patriae atque soli amorem debemus. Iam, quemadmodum singuli homines suum habent a quo impune non recedant vivendi ordinem, ita huic communitati hominum sensim nascitur ea iuris, administrationis, imperii forma, quae sit illi, in hac potissimum terrae regione congregatae, accommodatissima. Itaque fixum intra certam ditionem domicilium, a civitatis notione abesse non potest: non quod agrorum dominium causam atque originem omnibus civitatibus dederit, quod recte noster *) negare videtur: sed quod sine fixo domicilio illa firmitas ac perpetuitas cogitari non potest, quam civitatis tanquam personae fictae notio, ex omnium populorum ac linguarum consensu, necessario requirit. Quod tamen tantum abest, ut Zachariae plerosque alios scriptores secutus concedat, ut adeo civitatem classe, cui imperator praesit, consistere posse non neget **).

Denique a notione civitatis finis eius commemorationem, aut saltem indicium abesse non posse, quamvis haec vitiose immisceri auctor noster contendat ***), propterea mihi persuasum est, quoniam ea sola ratione ab aliis affinibus hominum consociationibus, v. c. ab ecclesia, discerni atque segregari potest. Nam quod ideam civitatis ipsam in finis cuiusdam cogitatione consistere

*) T. I. p. 165 — 170.

**) Ibid. p. 167.

***) Ibid. p. 212. collata nota p. 99.

dicit, id de innatis rationi notionibus verum est: sed quum de civitate, ut paullo ante dictum, experientia edoceamur, eaque communitate hominum constet, de fine ad quem condita sit ea communitas, necessario quaerendum est. Nisi forte qui civitatem in cogitatione facti, quo homines externae potestati subsint consistere audit, ab ulteriore quaestione: quid ea potestate sit opus? potest abstinere! — Multo igitur minus Hallero assentimur, omnem de fine civitatis disputationem vanam et inanem esse pronuncianti *).

De quo fine quis sit? nihil dicerem, nisi etiam nostris diebus defensores in Friderico Ancillono **), et C. S. Zachariae ***) reperisset inveteratus eorum error, qui reipublicam securitatis et iustitiae custodiendae causa constitutam arbitrantur; quorum opinioni non modo universa antiquitas, sed natura humana adversatur. Ut enim verum est civilem ordinem nullum nondum positus iuris fundamentis exstrui posse, ita quis quaeso est ullius reipublicae civis, cui solo iure dicundo satisfiat? — quod nulla instituta civitate, absque ullius imperio, commode defenditur, modo foedere inito arbitri qui controversias dirimant, criminum reos condemnent, eligantur †). Et

*) Handb. §. 13. p. 41. 42. Restaur. T. I. p. 453 — 458. Scilicet nullum esse totius civitatis finem docet, diversissimos hominum in ea viventium.

**) Ueber die Staatswissenschaft p. 38 — 45.

***) Lib. cit. T. I. p. 214 — 212.

†) Egregie Welker lib. cit. p. 81.: „Der Begriff „von Recht führt den Staat so wenig unzertrennlich mit sich, daß — das Recht sogar öfter ohne „alle Staatsverbindung besteht und bestehen kann, „wovon auch das Völkerrecht einen Beweis giebt.“

Ancillonus quidem eo potissimum inhaeret, quod iam dudum egregie docuerat Schlosserus, nimis vagam atque incertam esse salutis publicae (quem alii finem civitatis statuunt) notionem, qua imperanti proposita non augeatur libertas civium, sed magnopere diminuatur. Similiter Zacharias dum ad iustitiam non modo exaequantem, sed etiam tutelarem ac distributivam respiciendum esse docet, proferre videtur fines civitatis: sed eosdem rursus coarctat, quaestionem de fine civitatis confundens cum altera: quousque vis in civitate adhiberi possit? imo humanitati accommodatius esse censet, in minore bono acquiescere, quam summum imperantis potestati committendo, simul summum malum eligere; qua de re ingeniose sane disputavit *). Sed adversus utrumque scriptorem monendum est, salutis publicae notionem, profecto lubricam, ita posse restringi, et vere a recentioribus scriptoribus esse restrictam;

*) „Der Staat zehrt nur von fremdem Gute. Je mehr man von ihm fordert, desto mehr muß man ihm geben. Die, welche ihres Vortheils am besten wahrzunehmen glauben, wenn sie von dem Staate recht viel verlangen, gleichen den Gästen, die zu einem Freyessen geladen zu seyn glauben, und doch am Ende die Kosten des Mahles bezahlen müssen. Es ist bey der vorliegenden Frage davon, und nur davon die Rede, wie weit sich das Zwangsrecht des Staates erstrecke? Nun ist Zwang allemahl ein Uebel. Es ist also nicht davon die Rede, ob man von zwey Gütern das höhere, sondern davon, ob man von zwey Uebeln das kleinere zu wählen habe.“ T. I. p. 224. Honorificentius de civitate loquitur T. I. p. 25., quippe qua homines imperii quam fieri possit absolutissimè in res externas participes fieri docet. Sed id deinde imperium ex sola iustitiae administratione derivat!

ut summae potestatis fines si modo quaerantur, accuratissime possint describi. Quumque scholae, praecpta omnino aut nihil aut parum valeant ad abusus summae potestatis avertendos, neque etiam de iure, eiusque defendendi et repraesentandi praesidiis, communis sit omnium consensus, quomodoque finem civitatis constituamus, maxima salutis civium pars honesto principis arbitrio commissa erit. Quod autem quaestiones de fine civitatis, atque de vi in civitate iure adhibenda, ad idem redire dicuntur, principii petitionem continet: vim scilicet aliter quam iuris defendendi causa adhibitam inhonestam atque turpem esse constat. Quodsi verum est sola vi firmari ac contineri civitates, aut inhonesta et hominibus indigna civilia instituta sunt, aut in iure tantum dicundo atque administrando versantur.

At quis non abhorreat civitatem, seque in ergastulo vivere intelligat, si omnia coactione gerantur, praeterea que nullum praesto sit imperanti communis causae promovendae praesidium? Quis non intelligat claustrum ferarum similem esse hanc civitatem, quae si quando erumpere nitantur, coercentur a magistris atque puniuntur? Quis neget in civitatibus bene institutis liberorum educationi, pauperum sustentationi, liberalibus artibus, literis, moribus, commerciis, agriculturae, religioni infinitis modis prospici, qui neque e sola iustitia derivari, neque vi defendi et sustineri omnes aut possint aut debeant? Quae si quis omnia saltem mediate ad iustitiam revocari posse contemdat, nae! illi eadem ratione in temperantia, aut fortitudine civium finem civitatis positum

demonstremus: is enim est civiliū institutorum nexus, ea inter se ratio, ut si singula una ex parte, nec diligenter considerata, omni hominis indole examinaueris, facile possint ad unius cuiusdam virtutis excolendae finem revocari. Certe quum natura omnes libertate delectemur, eae maxime anquiri a bonis principibus rationes solent, quibus aut ipsi, aut ipsorum auctoritate alii exemplo, cives excitando, edocendo, sustentando, laudando, etiam dissuadendo, avertendo, vituperando, consulere civibus possint; quibus vicissim quae hoc modo perficiuntur gratā maxime et accepta sunt. Quod Zachariae intelligens, in his quae princeps praeter vim consequi possit bonis, tum in administrandae iustitiae forma, ad salutem publicam uice respiciendum esse largitur*): sed ea re quantopere principia sua deserat, et secum ipse pugnet; non est quod ostendam.

Civitas quum multitudine hominum consistat, inter se coniungi, non a se segregari (quod melius extra civitatem fieret) cupientium, causa eius atque finis in solo iure, coactione custodiendo ac defendendo, posita esse nullo modo potest. Ius enim non coniungit homines, sed alium arcet ab alio: vis non allicit aequales, sed propellit. Nulla est inter homines societas, quae aut iure sit necessaria, aut sola vi possit contineri: omnium sive in corporis sive in animi sensibus, praecipue in imbecillitate humana, quam optimus quisque non sentire non potest, causa et origo latet, omnium in vi quaerenda tantum defensio. At illa maxima et

*) T. I. p. 230 — 233.

longe gravissima communitas, qua ceterae continentur ac iuvantur, ad quam omnes ubivis terrarum homines interna necessitate ducuntur atque adiguntur, nihil aliud habeat propositum, quam ut iuris ordo vi defendatur et sustineatur? — Scilicet qui ita disputant, sponte eo perveniunt, ut paene hostilem adversus civitatem spirent animum, quam alieno sese locupletare, atque inter necessaria humanitati mala referendam esse iuuant *).

Mihi vero humanae naturae dignitatem atque praestantiam contemplanti, talis quaerendus esse videtur finis civitatis, quem extra civitatem non assequi, ad quem intra illam perpetuo contendere ea ratione possimus, quae sit divinae illi indoli consentanea. Quae indoles quum eo potissimum se exserat, quod animi atque corporis vires in infinitum excolere et possimus et velimus, neque ei rei certi a natura fines sint positi; sed subsidia multa, praesertim in hominum societate submini-

*) Sic noster in civitate perpetuum videt diversarum virium conflictum, dum imperantis potestati vim depulsivam (die abstossende Kraft), libertati singulorum attractivam (die anziehende Kraft) tribuit. Item timore civitatem niti debere cum Machiavello docet T. I. p. 189 — 191. Quod tamen ita temperat, ut civibus refractariis extorqueri obsequium possit, quasi tunc dici possit civitatem niti timore. Laedimur etiam verbis: „*weil Furcht ohne Liebe etwas, Liebe ohne Furcht nichts ist*“ quae invertenda esse tempora nostra docuere. — Quanto rectius veteres docuere in civitate optime instituta nullam vim, nullum conflictum esse, omnia sponte fieri, summum esse imperantis et subditorum consensum! Cf. Köppen Politik p. 22. sq. 348. sq.

strata, quibus impedimenta removeantur, studia partim excitentur partim coniungantur, summus civitatis finis in eo positus esse videtur:

ut sapienter adhibitis omnibus quae vita socialis praebet subsidiis, naturae humanae dotes magis magisque excolantur atque perficiantur.

Quem finem, communem omnium civitatum, quum sint hominum genera diversa, naturaeque beneficia diversimode per orbem terrarum sparsa, aliae civitates aliis praesidiis, sed eadem sequentes principia, quae politicae disciplina complectitur, assequi studebunt. Et quamvis magna sit etiam inter recentiores scriptores, si verba spectes, verborum varietas*), ita tamen in re ipsa consentiunt, ut ea doctrina aevi nostri rationibus unice accommodata esse videatur.

Iam secundum ea quae hucusque disputavimus civitas, aut res publica est societas hominum in certa terrae regione sub communi imperio viventium, naturaeque humanae dotes adhibitis omnibus vitae socialis praesidiis excolentium.

Sed quum haec sit imago quaedam civitatis, ex ipsis, ut mihi videtur, humanae naturae necessi-

*) Cf. praecipue Henr. Luden Handb. der Staatsweisheit oder Politik. (Ien. 1181.) p. 10. sq. Welker lib. cit. p. 98. sq. Schulze lib. cit. p. 106. 107. Köppen Politik p. 58. sqq., et parvus sed egregius liber: Ueber die natürlichen Grundsätze des Staatsvereins. Sendschreiben eines Ausländers an einen gefeierten Preussischen Patrioten am Tage des Friedensfestes. Lips. 1820., cuius auctor fertur esse *Gibson*, Britannorum apud Gedanenses consul.

tatibus repetita, eae quae vere extant civitates sensim sensimque ad illam debent contendere. Neque enim homines excoli nisi sponte id cupientes, eiusque rei bene sibi conscii possunt; quapropter ubi violento, unius imperio oppressi aut servili iugo submittuntur, aut ad resistendum invitantur, istum civitatis finem eos assequi non posse clarum est; neque ubi effrenis populus legibus se ipse solvit, utque mala saepe nec multa nec magna advertat, de summis humanitatis bonis periclitatur, ad summum civitatis finem contendere potest. Quanto arctior autem atque firmior primum inter imperantem atque cives, deinde inter cives ipsos intercedit necessitudo, tanto certius, sive pacis sive belli temporibus, nemo quidquam humani a se alienum putabit, tanto laetius efflorescent commercia, artes, literae, tanto perfectior erit civitas. Neque statuendum est omnia in civitate a principe eiusve nomine fieri: multa enim quoad finem civitatis assequendum ab ipsis civibus perfici et possunt et debent, quae principi hac sola ratione debentur, quod totam civitatem regit atque sustinet.

Quodsi quis violentam civitatum originem nobis opponat, primum negamus *omnes* civitates vi esse ortas: nam si vel maxime quibusdam conjecturis nimium indulserit Hüllmannus, id tamen egregia illius opera luculenter cognovimus, magnam antiquissimarum civitatum partem conventionibus suam debuisse formam: tum philosophice rem examinantes, violentam quarundam civitatum originem parum curamus, sed omnes, quomodo-cunque ortas, eo contendere debere pronunciamus,

ut ille inter principem atque cives, consensus oriatur, ortus conservetur ac stabiliatur, factisque omnium omnibus sese exserat.

Itaque dum civitatem conventionem niti docemus, non hoc intelligimus, iniustas esse civitates, nisi quae conventionem sint ortae, neque illa de pacto unionis, constitutionis, subiectionis, somnia, iustae quae sepulta sunt oblivioni eripimus: sed ita demum ad communem civitatis finem contendendi, ac civitatem quae esse possit perfectissimam repraesentari iudicamus, si tanquam ex conventionem omnes agant, interque civem atque subditos mutua iura, mutuae obligationes agnoscantur. Qua in re etsi rursus nobis cum Car. Sal. Zachariae conflictandum sit, qui solius iustitiae ratione habita, potestatem civilem propterea iustam ac necessariam arbitratur, quod absque ea iustitia administrari nequeat *), ac conventionem niti civitatem negat, quia nemo infinitae potestati sese sponte submittere recte possit, omnique huic doctrinae opus sit refugiis atque figmentis nimium multis **), praeferimus tamen imaginem civitatis eam quae homine digna ac cum eius libertate consentanea sit, illi quae, propter administrandam iustitiam, ad servile omnes condemnet obsequium.

*) Operis cit. T. I. p. 116 — 120. collata pag. 131.

***) Ibid. p. 171 — 180., ubi pag. 177. verba: „Ein jeder Vertrag, durch welchen der eine Theil seiner Selbstständigkeit beraubt wird, ist wesentlich nichtig. Der Staatsvertrag aber müsste ein Vertrag dieser Art seyn. Denn die Staatsgewalt ist ein unbedingtes Zwangsrecht.“ Id vero ne Hallerus quidem pronunciaverat !!!

Nihil etiam figmentis nobis opus; qui qualis esse debeat civitatis perfectissimae conditio, describimus: nec tamen iis civitatibus quae ad illam nondum accessere, auctoritatem suam eripimus. Parendum enim imperio esse, etiam ei, quod ad conventionis normam nondum se accommodaverit, nec quidquam ea in re vi gerendum, vel ex eo sequitur, quod pace servata etiam sub duro regimine excoli quaedam humanitatis bona possunt, in turbis autem publicis omnia periclitantur: quodque vis adhibita omnium longissime abest ab ea ad quam contendere debet conventionis imagine. Quae etsi vaga, et parum idonea ad restringendam vel principum superbiam, vel subditorum temeritatem primo adpectu videatur, tenendum tamen est, ne praestantissimis quidem disciplinae praeceptis cupidam ac vitiosam hominum voluntatem extirpari posse. Neque id iis continget qui a Deo imperium constitutum esse profitentur: [nam aut tritum aliquid et vulgare eloquuntur, aut omni praeceptorum probatione excidunt *)]; vel qui ex patria potestate, ex dominio soli, ex necessaria iustitiae administratione, aut aliunde potestatem supremam derivant: omnium minime his, qui in iure fortioris atque potentia causam quaerunt imperii.

Veruntamen quid dici potest efficacius ad conciliandos principis et subditorum animos, quam natura inter illos foedus quoddam esse ictum, cuius aeternas leges, si religiose observaverint, non

*) Quorum tamen doctrinam ut admodum salutarem et principi et subditis commendat Zachariae T. I. p. 158 — 164.

modo civitati sed ipsi humanitati egregie consulant? — Nam si quae vere adsint conventiones, earum iam sanctior erit et gravior auctoritas: sin desint, nihilo magis statuetur libidinem regnare, atque omnia omnibus licere.

Ac profecto si in excolenda institutis socialibus humanitate finis civitatis est positus, quod nobis certo persuasum est, si neque ars ulla, neque facultas ingenii, neque virtutis studium coactione coli atque promoveri potest, sed illa res tota, praestitis quibusdam adminiculis, libertati, et ingenuo veri, recti, pulcri amori committenda est, quis neget, in civitate, his praesertim temporibus, nihil posse ad istum finem accommodate fieri, nisi quod summo principis ac civium consensu fiat? atque ea omnia quae ad eorum discordiam aut excitandam aut alendam, quae ad libertatem civium evertendam, quae ad effrenem populi libidinem suscitandam valeant, saluti civitatis atque humani generis esse contraria? — Nam ista quidem truculenta tempora praeteriere, quibus, ut barbariei eriperentur populi, violento opus erat regimine, quibus ad agriculturam exercendam, ad elementa literarum et artium addiscenda, ad fidem Christianam amplectendam, aliaque huiusmodi, ferro atque igni adigebantur; quibus temporibus quanto certius salutem nostram debemus, tanto firmiter negamus ullam hodie cogitari posse causam, adstringendi et frenandi studii veritatis, aut si quae eius rei suscipiendae voluntas adesset, quod ayersamur, ullam ei perficiendae sufficere potentiam.

Itaque conventionis illius qua absolutae civitatis ordinem niti arbitramur, argumentum hoc est :

ut princeps civitatem omnem, singula instituta ad finem eius accommodata, regat, defendat, sustineat, colendae humanitatis vel adminicula praebet, vel removeat impedimenta, eaque in re suffragia civium, ac plurimorum consensum sequatur: subditi autem usu, ope, consiliis, amore, denique libero, non servili, obsequio principem iuvent atque ita venerentur, ne civilis ordo turbari unquam possit.

Consultius enim, ut annalium monumenta docent, imo homino atque cive unice dignum est, pati potius iniuriam, quam everso civili ordine, ad barbariam redire. Isti autem quam proposuimus legi, etiam ea regna subesse arbitramur, in quibus externi fines nulli aut principum imperio, aut civium iuribus positi sunt: quemadmodum in Dania scimus celeberrima Regia Constitutione prorsus illimitatam regis potestatem elaris verbis esse agnitam *).

Ceterum non eam esse fictae huius conventionis indolem, ut ad aliarum similitudinem, communi dissensu dissolvatur, aut ut princeps civium mandatarius constituatur, quaeque antea civium fuerint iura maiestatis, iam ipse exerceat **), in

*) De re v. Haller Restaur. T. III. p. 405 — 409., de qua iudicij eius nobis non probari, vix opus est ut moneamus.

**) Contra hanc enim doctrinam bene disputavit, optimoque iure surrexit Mallerus.

oratione indicavimus, atque ex aeterna civilis ordinis inter homines necessitate sponte fluit. Quumque non ius nasci, aut civitatem quamlibet creari conventionem statuamus, sublatum est illud in quo tam multi sibi placuerunt opprobrium, quod pactis quorum in civitate demum sit rata auctoritas, ad ipsam civitatem creandam abutamur. Imo vim illam conventionum, aeternis rationis legibus agnitam, etiam publicae rei, quomocunque ortae accommodamus, non ut quae sint quaeque fuerint civitates, sed ut quae esse debeant, quaeque sint earum fundamenta firmissima, cognoscamus.

Atque hanc doctrinam principis aequae ac civium dignitati unice consentaneam, sat multi ex scriptoribus hodiernis ita profitentur, ut neque Ancilloni, neque Köppenii telis opprimi atque praesterni videantur *), imo is ipse quem inter ad-

*) V. c. Welker lib. cit. p. 76. 77. 81. 89. collata p. 504. sqq. Egregie Henr. Luden lib. cit. p. 12. „Ob die Staaten durch freien Zusammentritt einer „Anzahl Menschen *entstehen*, oder ob eine äussere „Gewalt die Menschen zusammentreibt, trägt nichts „aus. Die Geschichte mag das berichten, so weit „sie es weifs. Ein Staat ist aber erst dann, wenn „man die freie Einwilligung der Glieder voraus- „setzt. — — Wo die Menschen nicht freiwillig „Bürger sind, da sind sie Sklaven, angehörend der „Scholle. Das Land, das sie bewohnen, ist ein „Gefängnis; und ob ich in einer Stube, in einem „Hause, in einer Stadt, oder in einem Lande ein- „gesperrt werde, — ich trage immer Ketten, nur „halten sie mich dort etwas kürzer als hier.“ Prorsus etiam ex mente nostra Schulze lib. cit. p. 105. „Dem äussern Ursprung eines Staates geht „etwas Inneres, nämlich eine Uebereinstimmung „des Willens derer, die darin gebieten und gehor- „chen, vorher, welche man wohl einen Vertrag

versarios retulimus Zachariae, alio operis loco *) eandem admittere coactus est, sed ita ut non tam summae civitatis notioni, quam civitatibus quae vere sint accommodatam, neque [ad ius imperantis et subditorum officia, quae potius iure necessario („auf den Grundsätzen des Nothrechts“) nitantur, cognoscenda idoneam esse contendat. Sed eo delatus est notione civitatis nimis humili et lata, qua id evenit, quod rarum imo inauditum est, ut civitates quae sint, quales describit, longe excellant prae summa quam exhibet civitatis notione. Nos autem neutiquam dubitamus etiam fundamenta atque causam iusti et securi imperii, (quod a vi atque tyrannide discerni et segregari debet) in solo civium consensu esse quaerenda.

Halleri autem argumenta, cui talis doctrinae inventores magis otiam furere videntur **), quam

„nennen darf, der jedoch zu seiner Gültigkeit keiner mit besondern Formen versehenen und unmittlaren Erklärung des Willens bedürftig ist, und mit einem gemeinen, etwa nach bürgerlichen Gesetzen errichteten Kontrakte nicht auf eine Linie gestellt werden darf. Denn er ist von einer unendlichen Gültigkeit, die durch keine Erfüllung der daraus entspringenden Verbindlichkeiten jemals ihr Ende erreicht, und sich auch nicht auf eine einzige Klasse der menschlichen Handlungen, sondern auf das ganze innere und äussere Leben der Mitglieder des Staats bezieht.“

*) „Man kann den Satz, daß in einem jeden Staate die Herrschermacht nach dem Willen der Mehrheit auszuüben sey, allerdings auch so ausdrücken, daß ein jeder wirkliche Staat auf einem *Vertrage* beruhe.“ T. I. p. 196.

***) „Die neueren Bekenner des angeblich philosophischen Staatsrechts, geben zwar die faktische Un-

qui e conventionibus vere ortas putent civitates, (huiusmodi enim verborum ampullis nonnunquam delectatur), non nostram sed eorum opinionem attingunt, qui omnem e pactis derivant vitam socialem*). Scriptores denique superstitione ac mysticismo, quodque ex his fontibus promanat partium studio occoecatos**), quorum aetas nostra, quod sane dolendum est! largam copiam suppeditat, silentio praeterire praestat.

„richtigkeit jenes vermeynten Ursprungs der Staaten zu, aber noch wahnsinniger als ihre Vorgänger behaupten sie gleichwohl jene Hypothese als iuridische Fiction oder als Idee annehmen zu müssen, und glauben dadurch eine grosse Entdeckung gemacht zu haben“ etc. Restaur. T. I. pag. 285. sqq.

*) Neque nobis tribui potest: „*der Eigensinn, der Wissenschaften auf anerkannte Unwahrheiten gründen will.*“ Nam si negat Hallerus id quod historice probari nequeat, philosophice verum esse posse, totam igitur evertit philosophiam.

**) Inter quos referendus est Adamus Müller, de cuius libro: Von der Nothwendigkeit einer theologischen Grundlage der gesammten Staatswissenschaften und der Staatswirthschaft insbesondere. Lips. 1819. videatur iudicium elegantissime latum in Ephem. lit. Hal. anni 1819. sched. 309. 10. Eandem tamen cramben recoxit in Schlegelii opere menstruo: *Concordia, iam — intermortuo!*

